
בירור הלכות ברכת הריח

בסוגיות שבמסכת ברכות
ובשיטות הראשונים והפוסקים

תשע"ח
בני ברק

beyrur@gmail.com

תוכן הענינים

ד..... **ברכת הריח**

ד..... חיוב הברכה

ה..... מהות הברכה

ו..... זמן הברכה

ח..... משך חלות הברכה

ח..... ספק אם חייב לברך

ט..... ברכה אחרונה

י..... שהחיינו

י..... **מוגמר**

יב..... זמן ברכת המוגמר

יג..... עלה בידינו

יד..... **עצים ועשבים פירות ומי פירות**

יד..... עצי ועשבי בשמים

טו..... פירות

טו..... מי ושרפי עצים ופירות

טז..... עלה בידינו

יז..... **שמן מריח או מבושם**

יז..... שמן אפרסמון ושאר שמנים המריחים

יח..... שמן מבושם

יט..... רש"י

כ..... הערוך הר"ח והראב"ד

כב..... הרמב"ם

כד..... הרא"ה

כד..... המאירי

כה..... שיטות הפוסקים בהוציאו הבשמים מהשמן

עלה בידינו..... כו

היו לפניו כמה מינים ודין קדימה.....כח

היו לפניו כמה מינים ובושם המעורב מכמה מינים.....כח

קדימה.....ל

עלה בידינו.....לג

ספק וטעות.....לג

אינו עשוי לריח או אינו מתכוין להריח.....לה

ברכת בש"ע על שמן שאינו עשוי לריח.....לה

בושם העשוי לגמר את הכלים.....לו

עשוי לריח ולדבר אחר.....לז

אינו עשוי לריח ומתכוין להריח.....לז

נטל בידו.....לח

עשוי לריח ולא נתכוין להריח.....לח

אתרוג של מצוה.....לח

פת חם וריח תבשיל.....לח

עלה בידינו.....לט

ריח שאין לו עיקר.....מ

ריח שאין לו עיקר או שאין מברכין על עיקרו.....מ

ריח שעיקרו מוסתר.....מב

עלה בידינו.....מג

ריח אסור.....מג

נתערב ריח שמברכין עליו בריח שאין מברכין עליו.....מד

ברכת הריח

חוב הברכה

שנינו בפרק כיצד מברכין [ברכות מג:] אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב מנין שמברכין על הריח שנאמר כל הנשמה תהלל יה איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אומר זה הריח.

והנה פשטות דברי הגמ' משמע קצת שיש חוב בעלמא להלל להקב"ה על הריח, ואינו שייך לענין ברכות הנהנין כברכות האוכלין שמסברא אסור לאדם שיהנה מהעוה"ז בלא ברכה כמסקנת הסוגיא בריש הפרק [לה.]. ובאמת האחרונים העירו למה הוצרכה הגמ' להאי קרא ולא תיפול"ל מהסברא ההיא. וכתב בדברי חמודות [פרק אלו דברים סי' ג אות יט] דבלא קרא הו"א שאין מברכין על הריח כיון שאינו צורך הגוף כל כך, וכן נראה ברבינו מנוח פ"ט מברכות ה"ח [ועי' לבוש סי' ריז סעיף ב.]. ובהגהות ראמ"ה הורביץ כתב שכשמריח אינו פוגם בריח ולכן אין לאוסרו בהנאה.

והצל"ח כתב שריח אין בו משום מעילה ולכן אין סברא לאסור ליהנות ממנו. ודבריו תמוהים, כי בפסחים [כו.] מסקינן שריח יש בו משום מעילה ורק בריח הקטורת כשעלתה תמרתו ונעשית מצותו אין בו משום מעילה [ואין בלשון הצל"ח יסוד לפרש בכוונתו כראמ"ה. ואולי אפשר לפרש בכוונתו כמ"ש בשו"ת משנת יוסף חי"ג סי' סו, דבלא קרא הו"א שריח אינו חשוב הנאה כלל ואחר הפסוק חזרה הסברא שאסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה, וראה להלן מהב"ח. אך עדיין יקשה טובא על הצל"ח דאישתמיטתיה מסקנת הגמ' בפסחים שהביא הוא עצמו. ואולי אפשר לפלפל שכוונתו לבאר דהגמ' קאי על המוגמר דמתני' [מב:] שעליה נסובה סוגיית הגמ' דברכות הריח, ומוגמר פירש"י בביצה כב: שהוא לבונה שהיא מסממני הקטורת, א"כ היו מביאין מסממני הקטורת, ועל המוגמר שנינו בתחילת הסוגיא [מג.] מאימתי מברכין על הריח [ופירש"י של מוגמר] משתעלה תמרתו, ולפני כן א"א לברך כמו שיבואר בסוגיא דמוגמר מהמעדני יו"ט והלבוש [ולזה כוונת הגמ' לאפוקי מלברך לפני כן, כמ"ש בבה"ג וכדמוכח ברמב"ם פ"ט מברכות ה"ב], וע"ז שאלה הגמרא מנין שמברכין על ריח הקטורת שהרי עליו אין מעילה כשעולה

בירור הלכות ברכת הריח

תמרתו שאז כבר נעשית מצותו כמפורש בפסחים א"כ יהיה אפשר ליהנות ממנו בלא ברכה, וקמ"ל מקרא דכל הנשמה שאף עליו יש לברך, וצ"ע].

וברש"י ר"ה כט. ד"ה חוץ מברכת הלחם והיין מפורש שברכת הריח היא כיון שאסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה.

והרמב"ם [פ"ט מברכות ה"א] כתב "כשם שאסור לו לאדם ליהנות במאכל או במשקה קודם ברכה כך אסור לו ליהנות בריח טוב קודם ברכה". וכ"כ הטור [ריש סי' רטז]. ומוכח שאף ברכות הריח הם היתר הנאה שבלא זה אסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה. וכ"כ הב"ח שלכך נתלה חיוב ברכות הריח בחיוב ברכת האכילה [ועיי"ש שבדעת הרמב"ם תירץ דקמ"ל שאף על הריח מברך קודם הברכה ואינו מברך תו"כ שמריח ועי' בזה להלן]. ועיי"ש שבאר שזה ילפינן מקרא דכל הנשמה, "כל" לרבות שהוא חיוב גמור ובלא ברכה אסור ליהנות וכבאכילה ושתיה. ואפשר שכוונתו מצד שהנאה מועטת היא כמ"ש רש"י נדה נב. שלכך אין מברכין ברכה אחרונה על ריח וכמשי"ת, וסד"א שאין ההנאה ממנה חשובה כ"כ מעילה [אף שקצ"ע מ"ש ממעילה בקדשי שמים כמ"ש הצ"ח], קמ"ל קרא שכל הנשמה תהלל טרם תהנה ואם לא תברך הרי היא מועלת.

סוף דבר ברור הוא בדעת הראשונים שברכת הריח היא כדי שלא יהנה מהעוה"ז בלא ברכה ואינה ברכת שבח בעלמא.

ועי' בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' רצז ואולי כוונתו כהב"ח וקצ"ע.

מהות הברכה

המג"א סי' ריח סק"ה דן מדוע על מקום שנעשו בו ניסים לישראל מברך רק אחת לשלושים יום ובברקים ורעמים מברך בכל פעם, ותירץ שבברקים ורעמים מברך בכל פעם על ברק ורעם חדש משא"כ במקום שנעשו בו ניסים, ושוב הקשה בריח בושם ששנינו בדף נג. שהנמצא בחנותו של בשם אם נכנס ויוצא נכנס ויוצא מברך בכל פעם ופעם והרי תמיד מריח את אותם בשמים, וכתב המג"א שמ"מ כיון שהנאת הריח דומה לאכילה שהיא כעין לקיחת הריח בכל פעם מחדש ע"כ מברך בכל פעם. והביא בשם הראב"ן והאבודרהם שבריח מריח בכל פעם את הריח שמתווסף באותו הפעם.

ובאור הצדדים, שהמג"א ידידה סבר שהברכה היא על הבושם המוציא ריח, ולכן פירש שבכל פעם מריח את אותו ריח וכמ"ש גם על עיקר דין הנכנס ויוצא מחנותו

בירור הלכות ברכת הריח

של בשם בסי' ריז סק"ג, והראב"ן והאבודרהם סברי שהברכה היא על הריח היוצא מהבושם ולכך בכל פעם מברך על ריח חדש. והגר"א בבאורו לסי' ריז חלק על המג"א וציין לדבריו בסי' ריח וא"כ ס"ל כהראב"ן והאבודרהם שהברכה על הריח עצמו.

והנה נחלקו הראשונים אם מברכין על ריח שאין לו עיקר [כמו שיבואר להלן בנפרד], שלהרמב"ם [פ"ט מברכות ה"ח] והרא"ה [מג.]. אין מברכין ולהטור [סי' ריז] מברכין. ובדעת הרמב"ם אין לבאר שהברכה היא על העיקר ובאין לו עיקר על מה יברך, כי בכס"מ ובב"י באר בטעמיה הרמב"ם כיון שאין הריח צורך הגוף כ"כ ולכך אין צריך לברך אם אין לו עיקר, וא"כ אפשר שאף הרמב"ם יסבור שהברכה על הריח עצמו ואפ"ה אין מברך על ריח שאין לו עיקר. אך בדעת הטור מוכח כהראב"ן והאבודרהם שהברכה היא על הריח עצמו דאל"ה בריח שאין לו עיקר על מה יברך.

זמן הברכה

מבואר בפוסקים [רמב"ם וטור ועי' בב"ח] שמברך על ברכת הריח קודם שמריח, כברכת האכילה והמצוות שמברך עובר לעשייתן, ואף שבריה יכול לברך תוך כדי שמריח, מ"מ כתב הב"ח שתקנו חכמים לברך לפני שמריח כדי שלא לחלק הברכות, ואולי אפשר לדקדק כן גם בלשון הריטב"א בהלכותיו פ"ד ה"ו "ואיפשר לברך עליו קודם שיהנה מריחו כשאר ברכת הנהנין" ואולי כוונתו שתקנו לברך קודם שיהנה רק כיון שכך הדין בשאר ברכות הנהנין [וראה להלן בדין ברכת המוגמר לענין זמן ברכתו].

אם לא ברך לפני שהריח ונזכר תו"כ שמריח, יש להסתפק אם צריך לפסוק מלהריח ולברך או שמברך תו"כ שמריח. כי לגבי אוכלין שנינו בפרק שלושה שאכלו [נ:-נא.]. דבמידי דלא ממאס אף אם יכול לסלקן לצדדים מ"מ פולטין ומברך משום ימלא פי תהלתך, ולפי"ז י"ל שבריה יכול לברך תוך כדי שמריח ואין ההרחה מפריעה לברכה כלל, ומאידך י"ל שתו"כ שמברך עדיין לא גמר ברכתו וא"כ נהנה מן העוה"ז בלא ברכה [משא"כ באוכלין שכשמחזיקן בפיו ואינו בולען לא חשיב הנאה המצריכה ברכה וכמטעמת דדף יד.]. אך אפשר שכיון שעומד באמצע ברכתו אף שעדיין לא נשלמה ברכתו מ"מ אין הנאתו חשובה כמעילה. והריטב"א בהלכותיו פ"ד ה"ו כתב שנהגו לברך במוצ"ש על ההדס דווקא כיון שאין ריחו עולה עד שממשמשין בו וכך אפשר לברך עליו קודם שיהנה מריחו משא"כ שאר

בירור הלכות ברכת הריח

מיני בשמים שריחם עולה קודם הברכה. ומבואר בדעתו שיש מעלה לברך על ריח שלא יריחנו קודם שיברך עליו, ולפי"ז פשוט שלכך תקנו לברך ברכת הריח קודם ההנאה. אך למעלה הבאנו דאפשר לדקדק בלשונו כהב"ח שתקנו בברכת הריח רק משום דלא פלוג בברכות הנהנין, ולכך אפשר דמ"ש הריטב"א אין זה דין גמור אלא שאם יכול לברך על ריח הדס שאינו מריחו קודם הברכה יש בזה מעליותא אבל אם מריח בושם שריחו עולה א"צ להמנע מלהריח.

ועכ"פ כן מוכח בדברי הב"ח דרק משום לא פלוג תקנו לברך קודם שמריח אבל אין ריעותא לברך תו"כ ההרחה [אמנם אח"כ באר הב"ח בדעת הטור שחיוב ברכת הריח הוא אף איסור ליהנות בלא ברכה, ואולי לפי"ז מודה דאין להריח תו"כ הברכה ולפנ"כ כתב כך רק בדעת הרמב"ם שבשיטתו לא נזקק לבאר כן, ויל"ע].

ופסק המ"ב סי' רטז סקמ"ז שבדיעבד יכול לברך תו"כ שמריח [ואפשר דיש מעליותא כשמברך תו"כ שמריח, שיותר מישך שייך הברכה להנאה, אי לאו דינא דכל הברכות מברך עליהן קודם לעשייתן].

ומ"מ אם לא ברך עד שגמר מלהריח אינו מברך עוד, וכמו באכילה כשגמר סעודתו. כ"פ המ"ב סי' רטז סק"ג.

ובערוה"ש [סעיף ב] כתב כהב"ח שמברך קודם הריח כמו שמברך קודם האכילה והשתייה, "ואע"ג דלא דמי דבאכילה ושתייה אם יברך אח"כ הלא לא יהיה עובר לעשייתן משא"כ בריח ויריח, מ"מ עיקר הברכה היא קודם שיריח כמו באכילה ושתייה, ופשוט הוא דבזה לא דמי לאכילה ושתייה אם לא בירך קודם דאלו אכל ושתה בלא ברכה אסור לברך אח"כ ובריח לא שייך זה דיברך ויריח עוד". ויל"ע אם כוונתו שמברך תו"כ שמריח וכמו שנסתפקנו, או שפוסק מלהריח ומברך ותועיל ברכתו גם על ההרחה שלפני הברכה.

וממ"ש בריש דבריו בפשיטות שבריח אין גריעותא שאינו עובר לעשייתן משמע קצת שהגדר שהבין בחלות ברכת הריח פותר בעיה זו. ע"כ נראה שכוונתו שמברך תו"כ שמריח [ואפשר שזהו דווקא כשהריח נכנס לאפו ואינו צריך לשואפו]. וא"כ נפשוט הספק שנסתפקנו למעלה.

[ואם כוונתו שפוסק מלהריח ומברך, צ"ל בדעתו דבאכילה שהיא פעולה ממש אזי אם יברך אח"כ לא תחול ברכתו גם על האכילה שקודם לכן, שמה שאוכל ומה שמברך הן שתי פעולות ממשיות ואין שתיהן משמשות בכתר אחד, אבל הרחה

בירור הלכות ברכת הריח

אינה פעולה ממשית, ולכן אף אם ברך באמצע שהריח אין הברכה מפסיקה את ההרחה, וחשובה הברכה כמתייחסת לכל משך ההרחה הן לפני הברכה והן לאחריה. [ומצינו כעין זה אף בברכת האכילה במעדני יו"ט פרק שלושה שאכלו סי' לג אות ח, ועי' בראבי"ה סוכה סי' תרצ"א ובהערת המהדיר רד"ד הע' סא שבאר כן בדעת רבינו יואל, ובהערת הנ"ל לראבי"ה הלכות חנוכה סי' תתקע"ב הערה יד]. ומ"מ נראה פשוט דהיינו דווקא תוכ"ד אבל לאחמ"כ אין ההרחה מוגדרת כפעולה אחת ולא חיילא הברכה אלמפרע. ועכ"פ מפורש פסק המ"ב לא כן, וכמש"נ יותר נראה ביאור דברי הערוה"ש שמברך תוך כדי שמריח].

משך חלות הברכה

שנינו [נג.]. הנכנס לחנותו של בשם אפילו ישב שם כל היום כולו אינו מברך אלא פעם אחת, נכנס ויצא נכנס ויצא מברך על כל פעם ופעם. וה"ה כל היכא שמברך ואסח דעתיה והריח שוב שמברך פעם נוספת אא"כ היה דעתו מלכתחילה לחזור ולהריח שוב. והטעם תלוי בשיטות שנתבארו למעלה במהות הברכה, שלראב"ן והאבודרהם והגר"א הברכה היא על הריח עצמו ובכל פעם מריח ריח חדש, ולהמג"א הברכה היא על הבושם אך בכל פעם לוקח הנאתו מחדש ולכן מברך בכל פעם.

והמרדכי וההגמ"י [פ"ט מברכות ה"ה] הביאו בשם מהר"ם מרוטנבורג דהיינו דווקא אם לא היה דעתו לחזור, אבל אם היה דעתו לחזור אינו מברך אלא פעם אחת. ובמרדכי יש שני גירסאות אם היה דעתו לחזור 'מיד' או דלא גרסינן 'מיד', ובהגמ"י מפורש שדווקא אם היה דעתו לחזור מיד. ופסק המג"א [סי' ריז סק"ב] דדווקא אם היה דעתו לחזור לאלתר.

ספק אם חייב לברך

קיי"ל ספק ברכות להקל. ובפשטות אף בברכות הנהנין, וכן מוכח דעת המהרש"ל בפסחים [קב.], אך המהרש"א שם כתב שבברכות הנהנין שאסור לאכול בלא ברכה לא אמרינן ספק ברכות להקל. ולכאורה ה"ה שיחלקו בברכת הריח. אך עי' בשו"ע סי' רטז [סוף סעיף ו' וסעיף יד] דמשמע שבספק נכון שלא להריח בו, ובספר וזאת הברכה הביא בשם הגריש"א לבאר דדווקא באכילה א"א למנוע מאדם מאכלו, משא"כ בריח שאינו חסר כלום. ויסוד הדבר מבואר בט"ז [סי' ריז סק"ב], לגבי ריח כלים המגומרים שפסק השו"ע [סעיף ג] שאינו מברך עליו אף שמצד גדר הדין אינו שונה משמן שבשמוהו והוציאו ממנו הבשמים שכתב השו"ע בסי' רטז [סעיף

בירור הלכות ברכת הריח

ו] שנכון לזהר מלהריח בו, ופירש הט"ז הטעם משום דכלים המגומרים דרך לעשותן ולא שייך לבטל צורך העולם שרגילין בכך ע"כ לא כתב השו"ע להזהר מלהריח בהן.

ברכה אחרונה

מבואר בדף מד: שאין מברכין על ריח ברכה אחרונה. והטעם פירש רש"י בנדה [נב.] שהנאה מועטת היא.

והכלבו [סי' כד] כתב וז"ל, "ולכל ריח שבעולם אין מברכין לאחריו כלל, והטעם לפי שכשמפסיק הריח מחטמו עברה הנאתו, משא"כ באכילה". וכוונתו דדמי לאכילה אחר שנתעכל המזון שבמעיו, שא"א לברך כיון שאינו שייך בברכה כלל.

והלבוש כתב וז"ל, "וטעמא שלא תקנו ברכה לאחריו נ"ל משום דא"א, שאם כלה הריח על מה יברך, דבשלמא גבי אכילה מברך על האוכל שבמעיו, אבל בריח על מה יברך, מה שהריח אע"פ שקלט מן הריח הבלא בעלמא הוא ואין בו ממשות, ועיקר הדבר שבא ממנו הריח כבר כלה, והרי גם באכילה הוא כן אם לא בירך אחריו עד שנתעכל בתוך מעיו אינו מברך עוד, ואם עדיין לא כלה עיקר הריח אלא שהוא קלט ממנו וילך לדרכו על מה יברך אחריו, אם על העיקר שיוצא ממנו הריח שהוא עדיין קיים – אין זה נקרא אחריו שהרי עודנו קיים במקומו, ואם ירצה להריח בו עוד הרשות בידו, וזה נקרא לפניו ולפניו כבר בירך, וגם באכילה הוא כן אין מברכין ברכה אחרונה על מה שהותיר רק על מה שאכל, ואם יברך על מה שקלט ויקח הריח עמו בקליטה – בזה אין בו ממש, לפיכך א"א לתקן ברכה אחריו".

ריש דבריו הם כהכלבו. ומבואר בדבריו דסלקא אדעתיה שיברך על העיקר עצמו ועי' במש"נ למעלה במהות הברכה.

בבאור דעת רש"י נחלקו האחרונים, המג"א [רטז סק"א] והמעדני יו"ט [אות קכ] הבינוהו בפשיטות שהנאה מועטת שכזו אינה מצריכה ברכה אחרונה, ואינו שייך כלל לטעמיה דהכלבו. עד שהמעדני יו"ט הקשה על הלבוש דאישתמיטתיה דברי רש"י בנדה. [ואולי הטעם שמחייבת דווקא ברכה ראשונה, עפ"י משמעות דברי רש"י בסוכה כו: ד"ה נטלו במפה שרק ברכה ראשונה דאוכלין היא בגלל האיסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה [ודלא כהרשב"א בריש הפרק]. ואולי לכן מברך רק ברכה ראשונה, דעל הנאה מועטת אין להצריך כ"כ ברכה מלבד כדי להתיר את ההנאה דהיינו ברכה ראשונה].

בירור הלכות ברכת הריח

אך הב"ח והט"ז הבינו בדעת רש"י שהוא כהכלבו, והנאה מועטת היינו שכבר הלכה ההנאה וקנתעכל המזון במעיו. וכ"כ הא"ר. והערוה"ש כתב שהנאה מועטת היינו שאין בריח שיעור כמו כזית ורביעית שבהם חייב ברכה אחרונה. ולשיטתם אין הכרח לומר שהנאה מועטת כשלעצמה אינה מחייבת ברכה אחרונה.

שהחיינו

כתב הדברי חמודות [שם] שמה"ט שהנאה מועטת היא לכך גם אין מברכין שהחיינו על ריח חדש.

אך בשו"ת הרדב"ז [ח"א סי' רצז] כתב שמברכין שהחיינו על ריח פרי המתחדש משנה לשנה.

והנה זה פשוט שהטעם לפטור מברכת הריח משום שהנאה מועטת היא שייכא רק כהבנת הדברי חמודות [לשיטתו במעדני יו"ט] והמג"א שכוונת רש"י בפשיטות שהנאה מועטת אינה מצריכה ברכה אחרונה וה"נ אינה מצריכה ברכת שהחיינו. אבל מצד שהריח כלה וקנתעכל המזון במעיו אין זה שייך כלל לברכת שהחיינו. ודברי הבאר היטב [סק"ב] צע"ג מה ששילב הבנת הב"ח והט"ז ברש"י עם מסקנת הדברי חמודות לגבי שהחיינו.

אך אף אם נבאר כהב"ח והט"ז שכוונת רש"י כדברי הכלבו עדיין אפשר שעצם הסברא נכונה, שהנאה מועטת אינה מחייבת ברכה כ"כ, ולכן אינה מצריכה ברכת שהחיינו.

וכתב הברכ"י דעמא דבר שלא לברך ברכת שהחיינו על ריח, וכ"כ המ"ב סי' רכה סקט"ז.

מוגמר

שנינו בסוגיא [מג.] א"ר חייא בריה דאבא בר נחמני... כל המוגמרות מברכין עליהן בורא עצי בשמים חוץ ממושק שמן חיה הוא שמברכין עליו בורא מיני בשמים. ופירש רש"י דקמ"ל שאף שהמוגמר נשרף ואינו בעין אפ"ה מברך על עצו [וכנראה לא זה עיקר מאי דקמ"ל המימרא, דא"כ מושק מאי שיאטיה הכא, אלא דמילתא אגב אורחא קמ"ל].

בירור הלכות ברכת הריח

ואקשינן מברייטא דאין מברכין בורא עצי בשמים אלא על אפרסמון של בית רבי ועל אפרסמון של בית קיסר ועל ההדס שבכל מקום, ולפירש"י הקושיא שמבואר בברייטא שדווקא אפרסמון דרבי וקיסר והדס שמריחים אותם בעין ולאפוקי מוגמר שנשרף שאין מברכין עליו אלא בורא מיני בשמים. ולגירסתנו עמד בתיובתא, ולפי"ז הלכתא שעל עץ שמריחין אותו כשהוא בעין מברכין בע"ב ועל מוגמר שנשרף מברכין במ"ב.

אך גירסת הבה"ג [הובא בתוס'] דלא גרסי' תיובתא, ותירצה הגמ' תנא הדס וכל דדמי ליה שעיקרו לריח לאפוקי מה שעיקרו לאכילה, אך למסקנת הגמ' ולהלכתא א"צ שיהיה העץ בעין ואף על מוגמר מברכין בע"ב, וכן פסקו הרמב"ם והטוש"ע. ואפשר שכן היתה גירסת רש"י, כמ"ש במשנה [מב: סוד"ה והוא אומר על המוגמר] שמברכין על המוגמר בורא עצי בשמים, ומ"ש בסוגיין בסוף ד"ה ועל ההדס שמברכין על המוגמר בורא מיני בשמים אפשר שהוא בשלב הקושיא מהברייטא. אך אפשר שבמשנה פירש רש"י כהה"א בגמ' דכל המוגמרות מברכין עליהן בע"ב, וצ"ע.

[ועי' ברשב"א שהביא את דברי רב האי גאון שכתב דמר שמואל ריש כלה רבו של רב אחאי משבחא סבר שהקושיא היא שאין מברכין בורא עצי בשמים על שום עץ בר מאפרסמון דבי רבי ודבי קיסר והדס וכך נהג שלא לברך בע"ב מלבד על הדס. ועיי"ש שנראה שאף שאר הגאונים הבינו כן אלא דבמתיבתא גרסו את גירסת הבה"ג, והראיה מדברי הגמ' בע"ב שמברכין בע"ב על סמלק וכו'].

ועי' ברא"ה ובריטב"א שפירשו שאין קושיית הגמ' מהברייטא שמבואר בה שמה שאינו בעין מברכין במ"ב, אלא שמה שאינו בעין אין מברכין עליו כלל, שאין מברכין על ריח שאין לו עיקר, ופירשו שסתם מוגמר טרם עולה תמרתו [שאו זמן ברכתו וכדלהלן] כלה עיקרו, משא"כ מוגמר העשוי מאפרסמון והדס שעיקרם כלה רק אחר שעולה תמרתו, ולזה הכוונה "אפרסמון של בית רבי ושל בית קיסר והדס שבכל מקום". ולכך הקושיא שמבואר בברייטא שדווקא מוגמר דאפרסמון והדס מברכין עליו משא"כ כל המוגמרות שכשעולה תמרתן אין עיקרן קיים.

ולפירוש זה ההלכה תלויה בגירסאות שלגירסת התיובתא ההלכה שאין מברכין על ריח שאין לו עיקר ולגירסת הבה"ג מברכין אף על ריח ללא עיקר [ומכללות דבריו לאורך הסוגיא נראה שפסק כגירסת התיובתא].

בירור הלכות ברכת הריח

אך כנ"ל דעת רוב הראשונים שמברכין על המוגמר ואף אחר שכלה עיקרו, ואף אם ס"ל בעלמא דאין מברכין על ריח שאין לו עיקר הכא שאני, והחילוק כתבו הדרכ"מ [ריש סי' ריז] והלבוש [סי' רטז סעיף יג] שבמוגמר הבשמים עצמם נשרפים והופכים לריח ולכן חשיב שהריח עצמו הוא העיקר [וראה להלן בדין ריח שאין לו עיקר].

זמן ברכת המוגמר

שנינו בריש הסוגיא [שם] א"ר זירא אמר רבא בר ירמיה מאימתי מברכין על הריח [ופירש"י של מוגמר] משתעלה תמרתו. ופירשה הגמ' שאף שעדיין לא הריח מ"מ מברך כמו באכילה שמברך אף שעדיין לא אכל ולא נהנה.

ולפירוש רש"י ורוב הראשונים והפוסקים [וכן להרא"ה והריטב"א אליבא דגירסת הבה"ג] משעולה תמרתו יכול לברך תמיד ואף שכלה עיקרו. אך להרא"ה והריטב"א [אליבא דגירסת התיובתא בגמ'] משכלה עיקרו אין מברכין עליו כלל וע"כ צריך לברך מיד כשעולה תמרתו טרם יכלה העיקר, ומוגמר שעיקרו כלה טרם עולה תמרתו אין מברכין עליו כלל.

אך אינו מברך טרם שתעלה תמרתו. ובטעם הדבר נחלקו האחרונים, המעדני יו"ט [סי' לה אות ל, וכן במלבושי יו"ט על הלבוש] פירש משום דהוי עובר דעובר לעשייתן, וכל המצוות וההנאות מברכין עליהן עובר לעשייתן. והו"ד במג"א, והוא במשנה ברורה.

אך הלבוש [סעיף יב] כתב הטעם משום דקודם שעלתה תמרתו אין הריח בעולם כלל ועל מה יברך.

ונראה דהנפק"מ באופן שמכיר במוגמר שתמרתו עומדת לעלות מיד, שלכאורה להמעדני יו"ט יברך כי הוי עובר לעשייתן אך להלבוש לא יברך כי עדיין אין הריח בעולם.

אך יל"ע אם המעדני יו"ט פליג על עצם סברת הלבוש, וס"ל שא"צ שיהיה הריח בעולם כלל, או שרק כתב טעם מחזור יותר.

דהנה בטור ובשו"ע סוף סי' רו נפסק בעומד על אמת המים שיכול לברך אף שהמים שלפניו יעברו וישתה את המים שיבואו אח"כ ע"י זרימת האמה, מפני שלכך נתכוין תחילה. ומקורו בירושלמי ברכות פ"ו ה"א. ומאידך לפנ"כ פסקו הטור והשו"ע שאם

בירור הלכות ברכת הריח

ברך ואח"כ הביאו לפניו המאכל צריך לברך שוב. ופירש הב"י החילוק שבאמת המים סוף המים לבוא, משא"כ כשתלוי בדעת בני אדם. ולכאורה ה"ה במוגמר כשיודע שודאי תעלה תמרתו ואינו תלוי בדעת בנ"א שיוכל לברך ואף שכעת אין הריח בעולם.

ומאידך יש לדון שאולי היינו דווקא באמת המים שהמים בעולם אלא שאינם לפניו אך במוגמר שהריח אינו בעולם כלל אפשר שיודה המעדני יו"ט להלבוש שאינו יכול לברך.

ולאידך אפשר שבכה"ג שהמוגמר בעולם אף שהריח אינו בעולם מ"מ חשיב שהדבר שמברך עלו נמצא בעולם ונמצא לפניו, ובפרט להרא"ה שאין מברכין על ריח שאין לו עיקר אפשר ביותר שלענין הברכה סגי שנמצא העיקר לפניו אף שהריח עדיין אינו בעולם. וצ"ע בדעת המעדני יו"ט ולדינא [דכוותיה פסק המ"ב שהביא את המג"א שהביאו].

וכתב המ"ב [ס"ק מח] דביעבד אף אם ברך קודם שעלתה תמרתו יצא כל שלא הפסיק בינתיים.

ונראה דלהלבוש לא יצא, שהרי אין הנידון מצד ההפסק ודלא הוי עובר לעשייתו אלא שבשעת הברכה לא היה הריח בעולם. וצ"ע.

עלה בידינו

עץ שמריחין אותו עצמו או מוגמר העשוי מעצי בשמים שלא כלה עיקרו מברכין עליו בורא עצי בשמים, ואם עשוי מעשבי בשמים מברכין עליו בורא עשבי בשמים, ואם אינו מן הצומח כגון מושק שהוא מחיה מברכין עליו בורא מיני בשמים. מוגמר שכלה עיקרו, לגירסת התויבתא בגמ' לרש"י ורוב הראשונים והפוסקים מברכין עליו במ"ב ולהרא"ה והריטב"א אין מברכין עליו כלל, ולגירסת הבה"ג מברכין עליו בע"ב וכן פסקו הרמב"ם והטור והשו"ע. זמן הברכה משעלתה תמרתו, ואין מברכין לפני"כ, והטעם להמעדני יו"ט והמג"א כיון דלא הוי עובר לעשייתו ולהלבוש כיון שאין הריח בעולם. אם מכיר במוגמר שעומד להעלות תמרתו, להלבוש אינו יכול לברך ובדעת המעדני יו"ט צ"ע מכמה פנים. בדיעבד אם בירך לפני שעלתה תמרתו, נראה דלהלבוש לא יצא והמ"ב פסק שיצא.

בירור הלכות ברכת הריח

עצים ועשבים פירות ומי פירות

עצי ועשבי בשמים

שנינו [מג:]: אמר רב גידל אמר רב האי סמלק מברכין עלויה בורא עצי בשמים, א"ר חננאל אמר רב הני חלפי דימא מברכין עלייהו בורא עצי בשמים. אמר מר זוטרא מאי קראה והיא העלתם הגגה ותטמנם בפשתי העץ, דש"מ שקרוי עץ.

ונחלקו הראשונים במה תלויה ברכת עצי בשמים, הרא"ה והשה"ג בשם ריא"ז כתבו דתליא בקושי הגבעול, שצריך שיהיה קשה כגבעול פשתן שמבואר בפסוק שהוא קרוי עץ, ולכך סמלק וחילפי דימא מברכין עליהן בורא עצי בשמים כיון שהם קשים כגבעולי פשתן, ועץ בשמים שהגבעול רך מגבעולי פשתן מברכין עליו בורא עשבי בשמים. והרשב"א הביא מרב האי גאון שמברכין בורא עצי בשמים על כל עץ שגבעולו מוציא עלים [ועי' בבבאור הלכה סי' רטז סעיף ג ד"ה עצי בשמים שהביא עוד ראשונים בדעה זו].

ונפק"מ לענין דינא בגבעול קשה שאינו מוציא עלים שלרה"ג והרשב"א מברכין בורא עשבי בשמים ולהרא"ה וריא"ז בורא עצי בשמים.

עוד שנינו בגמרא דנרקום דגנוניתא מברכין עליו בורא עצי בשמים ודדברא בורא עשבי בשמים, וכן על סגלי מברך בורא עשבי בשמים. והחילוק בין נרקום של גינה לשל שדה פירש הרא"ה על פי דרכו ששל גינה קשה ולכן מברך בורא עצי בשמים ושל שדה רך ולכן מברך בורא עשבי בשמים. אך הרשב"א בתשובה ח"א סי' שצט פירש דשל גינה מטפחים אותו ולכך אף שעצו מתייבש מ"מ הוא מתקיים כעץ ולכך הוא קרוי עץ, משא"כ של שדה שמזניחין אותו וכשמתייבש הוא כלה לגמרי כעשב ולכך הוא קרוי עשב.

המג"א [רטז סק"ט] הביא את השה"ג בשם ריא"ז שמברכין בורא עצי בשמים על גבעול קשה, ולכא' נתכוין לפסוק כוותיה ודלא כהרשב"א, ולפי"ז אם הגבעול קשה מברך בורא עצי בשמים אף אם אינו מוציא עלים ואינו מתקיים, אך בסקי"ד הביא את דברי הרשב"א גבי סמלק שצריך שהעץ יוציא עלים. ועי' בחיי אדם [כלל סא סעיף ו] שמשמע שאם הגבעול רך לעולם מברכים בורא עשבי בשמים. ועי' בבבאור הלכה [סעיף ג ד"ה עצי בשמים] שהחיי"א הבין בדעת המג"א שלעולם צריך שיהיה הגבעול קשה ואחר שהוא קשה יש לבדוק אם הוא מוציא עלים.

בירור הלכות ברכת הריח

ולדינא פסק הבה"ל שאם הגבעול קשה כפשתן אך אינו מוציא עלים מעצו יברך בורא מיני בשמים מספק.

ויל"ע באופן שהעץ מתקיים משנה לשנה [כדברי הרשב"א בתשובה גבי נרקום דגנוניתא] אך הוא רך, ולכאור' רהיטת לשון החיי"א הנ"ל שמברך בורא עשבי בשמים. ומביאים שכן הוא בעלי נענע, ועי' בשבלי הלקט [ענין קסד] שכתב שמנטה [-נענע] מברכין עליהן בורא עשבי בשמים.

פירות

שנינו [מג:] אמר מר זוטרא האי מאן דמורח באתרוגא או בחבושא אומר ברוך שנתן ריח טוב בפירות. וה"ה בכל דבר שעיקרו לאכילה ויש לו ריח טוב ומתכוין להריח ממנו, ואף אם ראוי לאכילה רק ע"י תערובת [מ"ב רטז סק"ח]. אך כתבו התוס' דאם מתכוין רק לאוכלו ובמקרה הריח בו אינו מברך עליו כלל [ועי' להלן בהלכות אינו עשוי לריח].

וכתב הרא"ה דאף על פרחי הפירות מברכין שנתן ריח טוב בפירות.

נחלקו הראשונים כיצד מברכין על ורד, הרמב"ם [פ"ט ה"ו] כתב שמברכין בורא עצי בשמים. והרשב"א כתב בשם הראב"ד שמברכין הנותן ריח טוב בפירות, וכ"כ הרא"ש בשם גאון, והרא"ש ידיה פסק כהרמב"ם כיון שאין עיקרו לאכילה וכ"פ השו"ע סעיף ג. ויל"ע בטעמיה דהראב"ד אם ס"ל דחשיב עיקרו לאכילה או שא"צ שיהא עיקרו לאכילה וסגי במה שראוי לאכילה.

מי ושרפי עצים ופירות

מי עצי הבשמים כגון מי ורד ושרף היוצא מהעץ כגון לבונה ומצטכי, הרמב"ם [שם] כתב שמברכין על הכל בורא עצי בשמים, ופירשו תר"י טעמו דחשיב כגוף העץ ואף שרק יוצא מהפרי היוצא מהעץ, וכסברא זו כתב הרשב"א שאחר שהביא שיטת הראב"ד שמברך על הורד הנותן ריח טוב בפירות כתב שכן גם על מי הורד.

אך תר"י הביאו את דעת הראב"ד שעל ורד ולבונה ומצטכי מברך בורא מיני בשמים, דלא חשיב כגוף העץ.

הרא"ש והרשב"א הוכיחו דמי פירות חשיבי כגוף הפרי [כסברת הרמב"ם והרשב"א, כ"א לשיטתו בברכת הורד עצמו] מק"ו ממשחא כבישא [בע"א] שמברך בורא עצי בשמים, ופירש הרשב"א בשם רב האי גאון כפירוש התוס' בשם ר"ח במשחא כבישא

בירור הלכות ברכת הריח

שכבשו השומשומין עם ורד ועצי בשמים ואח"כ טחנו וסחטו השומשומין ועשו מהן שמן ומברך בורא עצי בשמים כברכת הבשמים שנכבשו עם השומשומין, וא"כ ה"ה כבשו השומשומין בשמן וכ"ש הוא במים היוצאים מהורד עצמו.

אך ראיה זו קשה טובא, וכמו שהקשה בביאור הגר"א, כי כבוש כמבושל [עיי"ש בביהגר"א] וא"כ כשכבשו השומשומין עם הבשמים הוי כמיא דסלקי שלענין ברכת אכילה מברכין עליהן כברכת הסלקי [כמבואר בדף לט.], ואף שמי פירות הן זיעה בעלמא ומברכין עליהן שהכל [כמבואר בדף לח.]. וא"כ זהו ק"ו שיש עליו תשובה, ולא יגרע דין ברכת הריח מדין ברכת האכילה שעל מים היוצאים מהפרי אין מברכין כברכת הפרי אף שעל מים שנתבשלו עם הפרי מברכין כברכת הפרי [ועיי"ש ברא"ש סוף סי' יח דאף בנתבשלו עם פירות מברך כברכת הפירות אם קבלו טעמים]. ואפשר שזהו טעמו של הראב"ד, אך דברי הרא"ש והרשב"א מוקשים טובא.

ואולי ראית הרא"ש והרשב"א היא ממשחא טחינא, שפירשו התוס' שנכבשו השומשומין עם הבשמים זמן מועט ולא קבלו ריחם כ"כ, ובכה"ג לגבי אכילה מוכח ברא"ש [סוף סי' יח לגבי מי שליקת פירות] שמברכין שהכל, ואפ"ה לגבי ברכת הריח אמרי נהרדעי וכן הלכתא שעל משחא טחינא מברך בורא עצי בשמים כברכת עצי הבשמים שנכבשו עם השומשומין וא"כ כברכת הריח בכל גוונא שיש במשקה מריח עצי הבשמים מברך בורא עצי בשמים וא"כ כ"ש מי הורד [ואף הרשב"א שבדף לח: לא חילק כהרא"ש בין רמת הטעם שבשליקה אפשר שמודה בעצם הסברא ויל"ע]. ומה שהביאו משחא כבישא אפשר שהוא לאו דווקא, ועכ"פ לכאורה ממשחא טחינא אפשר להוכיח כדבריהם.

ובדעת הראב"ד אפשר שפירש במשחא טחינא בענין אחר ודלא כתוס' והרשב"א, או שסבר גבי ברכת אכילה דאף מי שליקת פירות שלא נכנס הטעם כ"כ ג"כ מברך כברכת הפירות וא"כ הוא כמשחא טחינא ואין ראיה שלגבי ברכת הריח חשיבי טפי המים היוצאין מן הפרי כגוף הפרי, או יסבור שאף במשחא טחינא דהתוספות נכנס הריח יותר ממה שלגבי ברכת אכילה חשיב שלא נכנס הטעם וברכתו שהכל.

עלה בידינו

עצי בשמים מברכין עליהן בורא עצי בשמים ועשבי בשמים מברכין עליהן בורא עשבי בשמים. איזהו עץ, להרא"ה וריא"ז כל שהגבעול קשה כגבעולי פשתן וכל שהגבעול רך מהן מברכין בורא עשבי בשמים, ולהרשב"א כל שעצו מוציא עלים ומתקיים משנה לשנה, וכל שאינו מוציא ואינו מתקיים מברכין בורא עשבי בשמים.

בירור הלכות ברכת הריח

גבעול רך המתקיים משנה לשנה מוכח בשבלי הלקט שמברך בורא עשבי בשמים וכ"נ שפסק בחי"א וצ"ע בדעת המ"ב לדינא. גבעול קשה שאינו מתקיים משנה לשנה ואינו מוציא עליו מעצו הדבר תלוי במחלוקת הראשונים כמש"נ [שלהרא"ה וריא"ז בורא עצי ולהרשב"א בורא עשבי] ופסק המ"ב שמברך בורא מיני בשמים מספק. וצ"ע אם אינו מתקיים אך מוציא עליו ולהיפך.

פירות שעיקרן לאכילה [ואף אם ראויים לאכילה רק ע"י תערובת] מברכין על ריחן שנתן ריח טוב בפירות ובלבד שמתכוין להריח. פירות שאין עיקרן לאכילה אך ראויין לאכילה, לרוב הראשונים אין מברכין על ריחן שנתן ריח טוב בפירות וצ"ע בדעת הראב"ד. פרחי פירות, כתב הרא"ה שמברכין שנתן ריח טוב בפירות ולא זכינו לדעת הפוסקים בזה. ורד, להרמב"ם והרא"ש בורא עצי בשמים ולהראב"ד והרשב"א שנתן ריח טוב בפירות. מי עצים ופירות וכן שרף היוצא מן העץ, להרמב"ם והרשב"א ברכתן כגוף העץ ולהראב"ד ברכתן בורא מיני בשמים.

שמן מריח או מבושם

שמן אפרסמון ושאר שמנים המריחים

שנינו [מג.] א"ל רב חסדא לרב יצחק האי משחא דאפרסמא מאי מברכין עלויה, א"ל הכי אמר רב יהודה בורא שמן ארצנו, א"ל בר מיניה דרב יהודה דחביבא ליה ארץ ישראל לכו"ע מאי, א"ל הכי אמר רבי יוחנן בורא שמן ערב.

וכתבו תר"י שקבעו לו ברכה בפני עצמו כיון שגדל בארץ ישראל והוא חשוב. ולפי"ז אם בירך בורא עצי בשמים יצא בדיעבד וכ"כ הב"ח.

ולפירוש זה הוא דווקא בשמן אפרסמון שמברכין בורא שמן ערב, אך על שאר שמנים המריחים ריח טוב אין מברכין ברכה זו, ויל"ע כיצד מברכין עליהן. ועי' להלן לגבי שמן מבושם.

ולדעת רש"י נתייחד שמן אפרסמון שמברכין עליו אף כשעשוי להעביר את הזוהמא, כמו שכתב בדף נג. ד"ה אין מברכין עליו, ולכן העמיד הסוגיא בע"ב גבי הביאו לפניו שמן והדס שהביאו להעביר את הזוהמא, ועי' בתוס' [מג:] דפליגי עליה ונראה דסברי שאף על שמן אפרסמון אין מברכין אם עשוי להעביר את הזוהמא, והתוס' בדף נג. ד"ה אין מברכין עליו העתיקו דברי רש"י והשמיטו את

בירור הלכות ברכת הריח

שמן האפרסמון ומשמעות דבריהם דבכל שמן מיירי וצ"ע, ועי' בפמ"ג סי' ריז א"א סק"ה שהציע דהתוס' בדף נג סברי שעל כל שמן העשוי לסוך את הידים מברכין בורא שמן ערב [ובכל זה עי' במה שיבואר להלן בדין אינו עשוי לריח].

אך הרא"ה והריטב"א כתבו ששמן אפרסמון מברכין בש"ע כיון שאינו עץ ממש ואין המשקין היוצאין מהעץ כמותו מק"ו ממי פירות שהם זיעה בעלמא, לכך א"א לברך עליו בורא עצי בשמים ולכך תקנו לו ברכת בורא שמן ערב. ולפי"ז ה"ה כל שמן היוצא מהעץ או מהפירות מלבד שמן זית שהוא כהזית עצמו [כמבואר בחולין קכ:], וראה להלן בדעת המג"א]. ולהרא"ה והריטב"א לא יצא אף בדיעבד בברכת בורא עצי בשמים.

ונראה דכן דעת הרמב"ם, ולכך כתב [פ"ג מברכות ה"ט] "שמן של אפרסמון וכיוצא בו מברך עליו בורא שמן ערב, אבל שמן זית שכבשו או טחנו..." והיינו 'וכיוצא בו' כי ה"ה כל שמן היוצא מהעץ, ולכך כתב 'אבל שמן זית...' כי לפי זה דרשינן סמוכים בגמרא דדוקא שמן שריחו מעצמו א"א לברך עליו בורא עצי בשמים אבל אם בשמוהו [כשרתא ומשחא כבישא וטחינא, שהביאה הגמ' מיד לאחמ"כ] שפיר מברכין עליו בע"ב, וכמו שפירש המאירי לשיטתו [ראה להלן] ששמן אפרסמון הוא שכבשו האפרסמון בשמן אך לא בשלוהו וקמ"ל דאם בשלוהו שפיר מברכין בע"ב. ולפי"ז דעת הרמב"ם דאם ברך בע"ב על שמן אפרסמון לא יצא.

אבל הפוסקים הביאו את טעמיה דתר"י ולפי"ז להלכה יצא בדיעבד בברכת בע"ב. כתב הלבוש [סי' רטז סעיף ד'] שאין מברכין על שמן אפרסמון הנותן ריח טוב בפירות כיון שאינו ראוי לאכילה ואינו פרי. ולפי"ז לכאורה אם בירך עליו ברכה זו לא יצא אף בדיעבד, ועי' בפמ"ג משב"ז סק"ו.

וראה להלן בשיטת הרמב"ם לגבי שמן זית שכבשוהו או טחנוהו עד שריחו נודף.

שמן מבושם

שנינו [מג.]. אמר רב אדא בר אהבה האי כשרתא מברכין עילויה בורא עצי בשמים, אבל משחא כבישא לא, ורב כהנא אמר אפילו משחא כבישא אבל משחא טחינא לא, נהרדעי אמרי אפילו משחא טחינא.

ובאו בסוגיא כמה שיטות בראשונים.

בירור הלכות ברכת הריח

רש"י

רש"י פירש שכשרתא הוא קושט שהוא מסממני הקטורת [וכתב הב"ח שהטור מיאן בפירוש רש"י דמאי קמ"ל פשוט הוא שמברכין עליו בורא עצי בשמים. וצ"ל לפירש"י דלא נצרכא אלא לאפוקי משחא כבישא שהוא מישך שייך לקושט לפירושו].

ומשחא כבישא פירש רש"י שהוא השמן שבו טמון הקושט, ואין נראה לעינינו אלא השמן, ולכך לראב"א אין מברכין עליו בע"ב. ולפו"ר נראה כוונתו שלא בשלו או כבשו ממש את השמן בקושט עד שקיבל השמן את ריחו אלא שהשמן משמש אכסניה לקושט, אך לקמן בע"ב ד"ה זכינן לריחו ולסיכתו פירש את דברי רבן גמליאל דשמן זכינן לריחו ולסיכתו "כגון משחא כבישא", ומשמע קצת דבמשחא כבישא גם השמן עצמו מריח. ולפי"ז אפשר שאף רב כהנא ונהרדעי מודים שצריך שיהיה הבושם נראה לעינינו אלא שכאשר אף השמן מריח הרי הוא נראה לעינינו ועל התערובת כולה מברכין בע"ב אך אם הריח יוצא רק מהבושם אינו נראה לעינינו לכו"ע אין מברכין בע"ב. ונפק"מ בכל בושם שאינו נראה לעינינו אלא מוסתר ע"י דבר מה אם מברכין עליו, וע"י להלן בדין ריח שאין לו עיקר במה שיבואר בדין ריח שעיקרו מוסתר. ויל"ע.

יל"ע באופן שהשמן צלול והעצים נראים מבעדו, אם בכה"ג נחשב שרואים את עצי הבשמים ואף לרב אדא בר אהבה מברכין בע"ב או"ד כיון שהם טמונים בתוך השמן אין נחשב שהם לפנינו.

ומשחא טחינא פירש שטחנו את הקושט לתוך השמן. ולרב אדא בר אהבה כ"ש שאין מברכין בע"ב שהרי אין עץ הבושם בעין כלל, ולרב כהנא סגי שקיים בתוך השמן אך כשטחון בתוכו לא. ולנהרדעי אף כשקיימת טחינתו בשמן. ונראה פשוט דלנהרדעי כ"ש כשטחנו הזיתים עם הבשמים, שמתחילת יצירת השמן הוא מבושם. ואולי בכה"ג אף רב אדא בר אהבה ורב כהנא יודו שמברכין בע"ב וצ"ע.

ויש להסתפק לנהרדעי על דרך שנסתפקנו לרב כהנא במשחא כבישא, אם סוברים דא"צ כלל שיהיה נראה לעינינו או דאף משחא טחינא חשיב נראה לעינינו דעכ"פ מעורב הבושם בשמן והתערובת נראית לעינינו.

בירור הלכות ברכת הריח

וכפה"נ אף נהרדעי דסברי שאף על משחא טחינא מברכין בע"ב מ"מ מודו כשאין בשמן כלל מהבושם [אלא ששרוהו בתוכו והוציאוהו כמשי"ת בדעת שאר הראשונים בסוגיין] שאין מברכין בע"ב.

ויל"ע בדעת כל אמורא מהנך אמוראי מה דעתו במה שהוציא מכלל בורא עצי בשמים, אם מברכין בורא מיני בשמים או שאין מברכין כלל. כי יש להסתפק לרב אדא בר אהבה אם כאשר א"א לברך בע"ב על השמן שבתוכו הקושט אם מברכין עכ"פ על השמן שהרי סו"ס הוא מריח ריח בשמים, או"ד כיון שהוא עצמו אינו עיקר השמן א"כ הוי ריח שאין לו עיקר שכתב הרמב"ם [פ"ט מברכות ה"ח] שאין מברכין עליו [ועי' מש"נ בענין זה להלן בדין ריח שאין לו עיקר], ויל"ע מה דעת רש"י בזה. וכן יש להסתפק במשחא טחינא לרב כהנא אם מברכין במ"ב כי סו"ס יש כאן ריח בשמים או דהוי ריח שאין לו עיקר. ואולי תליא בפלוגתת הראשונים כשהוציאו הבשמים מהשמן שלהראב"ד מברך במ"ב והטור הביא י"א שמברך על השמן בורא שמן ערב וי"א שאין מברכין עליו כלל [וכדלהלן], אך אפשר שהי"א שמברכין על השמן הוא רק אם פטמוהו עם הבשמים משא"כ כאן שרקי הקושט בשמן אולי כו"ע מודו שאין מברכין עליו. עוד אפשר דתליא בפלוגתת הראשונים אם מברכין על ריח שאין לו עיקר [כמו שהבאנו למעלה בדין המוגמר וכמו שיבואר להלן בדין ריח שאין לו עיקר]. וצ"ע.

הערוך הר"ח והראב"ד

הערוך פירש שכשרתא הוא שמן שמעריבים בו עצי בשמים ומכשירין אותו מעשה רוקח מפוטם, ולכך מברך בע"ב ע"ש העצים שבתוכו. ונראה פשוט דא"צ שייראו עצי הבשמים מהשמן, אלא הכל תערובת אחת. ויל"ע אם לא פיטמו השמן עם הבשמים אלא הבשמים שרויים בשמן סתם אך אינם נראים, כמשחא כבישא דרש"י, אם מברכין על הבשמים שבתוך השמן או שכיון שאינם נראים אין מברכין עליהן בע"ב, ואת"ל שאין מברכין צ"ע אם מברכין במ"ב או שאין מברכין כלל.

וכתב הראב"ד [הובא בתר"י וברא"ש ובטור סי' רטז] דדווקא אם העצים עדיין בתוך השמן, אבל אם הוציאו מברך בורא מיני בשמים [וראה להלן בדעת הרמב"ם].

ויל"ע באופן שחתכו העצים לחתיכות קטנות, שלהרא"ה [עי' להלן] זהו משחא כבישא שלראב"א אינו מברך בע"ב. אם להערוך אף בכה"ג הוי ככשרתא ולכו"ע מברך בע"ב, או דלמא יודה לרא"ה דכה"ג פחות ניכר חשיבות העצים בתוך השמן ולרב אדא בר אהבה אין מברכין עליו בע"ב.

בירור הלכות ברכת הריח

ופירש הערוך וכן התוס' בשם ר"ח דמשחא כבישא הוא שכבשו שומשומין עם עצי בשמים עד שקיבלו השומשומין את ריח הבשמים וטחנו וסחטו השומשומין עד שעשו מהן שמן. שלרב אדא בר אהבה מברך בע"ב רק כשהעצים ממש בתוך השמן, ולרב כהנא אף כשיש בשמן ריח העצים ע"י כבישתם עם השומשומין. וכן פירש הרשב"א כר"ח והערוך, כמוכח מדבריו לקמן ע"ב.

ומשחא טחינא פירשו שרק מעט זמן טרם טחנו השומשומין כבשום עם עצי הבשמים ולא הספיקו כ"כ לקבל את ריחם. שלרב כהנא כה"ג לא סגי כ"כ בריח הבושם שבשמן לברך עליו בע"ב ולנהרדעי אף בכה"ג מברכין בע"ב [עי' להלן בדעת הרמב"ם שרבינו מנוח הביא פירוש אחר בשם ר"ח].

וראה להלן בדעת הטור שבאר הפרישה בדעתו שאף לפירוש זה במשחא כבישא וטחינא מיירי שיש קצת מהבשמים בשמן, ואם אין בשמן כלום מהבשמים לכו"ע אין מברכין בע"ב.

ולדעת הראב"ד שאם בכשרתא הוציאו העצים מהשמן אין מברכין עליו אלא במ"ב, תמוה איך יתכן שעל משחא כבישא וטחינא יברכו לנהרדעי בע"ב אף שרק נכבשו עם הבשמים. והתר"י והטור הביאו הראב"ד לפי שיטת ההלכה דפסקינן כנהרדעי. ובאמת הראב"ד עצמו אולי יפרש במשחא כבישא וטחינא כרש"י [ומשחא כבישא דרש"י גרע מכשרתא דהערוך כיון שאינו מפותם הקושט בשמן אלא שהקושט טמון בשמן והריח כולו מגיע מהקושט ולכך צריך שייראה הקושט לראב"א] או כהרא"ה או כהרמב"ם כמשי"ת, אך התר"י הביא את הראב"ד ומיד אח"כ את פירוש ר"ח במשחא כבישא וטחינא וא"כ לכל הפחות קשיא על התר"י.

וצ"ל דמשחא כבישא וטחינא מתחילת יצירתם כשמן יש בהן ריח עצי הבשמים, שהרי כבר כשהיו שומשומין נכבשו עם הבשמים וקיבלו את ריחם, א"כ בעצמותן כשמן יש בהם ריח עצי בשמים ולכן ברכתם בע"ב לנהרדעי ובכבישא אף לרב כהנא. משא"כ כשרתא שאחר שהשמן כבר קיים נתנו בתוכו את העצים ואין השמן בעצמותו מריח ריח עצי בשמים אלא רק ע"י העצים שבתוכו ולכך אם ניטלו ממנו אין מברכין עליו בע"ב. ולרב אדא בר אהבה מברך רק אם מריח את ריח עצי הבשמים עצמם בעודם בשמן. ולרב כהנא אף על השמן כמש"נ אם מריח ריח בשמים חזק שנכבשו השומשומין עם העצים זמן רב, משא"כ במשחא טחינא שריחו חלש, אף שאם היה מריח ריח כזה מעצי הבשמים עצמם היה מברך בע"ב מ"מ אין

בירור הלכות ברכת הריח

בכח ריח כזה להגדיר את השמן הנוצר כשמן המריח ריח עצי בשמים. ולנהרדעי אף אם נכבשו מעט זמן מוגדר השמן כמריח ריח עצי בשמים.

ונראה ברור דלהראב"ד דעת רב אדא בר אהבה במשחא כבישא וטחינא ודעת רב כהנא במשחא טחינא שמברך בורא מיני בשמים, ולא שאין מברכין עליהן כלל, וכמו שכתב לגבי כשרתא שהוציאו ממנה העצים. והלא דברים קל וחומר, דאם כשרתא שהוציאו ממנה העצים שלהראב"ד לכו"ע אין מברכין עליו בע"ב אעפ"כ ברכתו במ"ב, משחא כבישא וטחינא דאיכא אמוראי דסברי שמברכין עליהן בע"ב על אחת כמה וכמה שלרב אדא בר אהבה תהא ברכתן במ"ב.

הרמב"ם

הרמב"ם [פ"ט מברכות ה"ג] כתב דשמן שבשמו כעין שמן המשחה שבשלוהו עם כמה מיני בשמים מברכין עליו בורא מיני בשמים. ופירשו הנו"כ שזהו פירוש בכשרתא, ומברך עליו במ"ב כיון שיש בו כמה מינים מעצים ועשבים, וכתבו שכן היתה גירסתו בגמ'. וכן פסק השו"ע [סעיף ה] שהדבר תלוי במיני הבשמים שבשלו עם השמן, אם עצים מברך בורא עצי בשמים ואם עשבים בורא עשבי בשמים ואם שניהם בורא מיני בשמים.

ונחלקו הפוסקים בדעת הרמב"ם, הב"י [סי' רטז] פירש דמיירי כשהותירו הבשמים בתוך השמן, ואם הוציאו מן השמן סובר הרמב"ם שאין מברכין עליו כלל דהוי ריח שאין לו עיקר וכדין כלים המגומרים שכתב הרמב"ם [סוף ה"ח] שאין מברכין עליהן כלל. והוא הוא הי"א שהביא הטור [ולפי"ז הרמב"ם פירש כשרתא כהערוך].

אך הב"ח כתב שמ"ש הרמב"ם "שמן שבשמו כעין שמן המשחה" הוא כשמן המשחה שהוציאו הבשמים ממנו, ואף בזה מברכין בורא עצי בשמים וכ"ש כשלא הוציאן. וכן נראה קצת ברבינו מנוח שפירש. וכתב הב"ח לחלק בין הכא לכלים מגומרים שבהם לא היה בהם הבשמים עצמם אלא תמרת עשן המוגמר, משא"כ שמן שהיו בו הבשמים עצמם ונקלט בשמן ריח העיקר ע"כ חשיב שהוא העיקר וכאילו נשאר בו הבשמים. ועי' בט"ז סק"ז.

משחא כבישא וטחינא פירש הרמב"ם שמן זית שכבשו או טחנו עד שחזר ריחו נודף, שמברך עליו בורא עצי בשמים.

רבינו מנוח פירש שכבש בו בשמים או טחן לתוכו בשמים [וא"כ טחינא הוא כרש"י], וגרע מכשרתא שבישל את השמן עם הבשמים. ועיי"ש שהביא מרבינו חננאל

בירור הלכות ברכת הריח

שבטחינת הזיתים עירב בהם בשמים וטחנם יחד, וצ"ע דסותר למה שהביאו התוס' בשמו דמשחא טחינא הוא שכבשו הבשמים עם השומשומין זמן מועט טרם טחנום וסחטום, ויתכן שיש בזה נפק"מ לדינא לדעת ר"ח דיתכן שלפי מה שהביא רבינו מנוח יסבור ר"ח שבמקרה שפירשו בשמו התוס' אין מברכין בע"ב [אמנם התוס' הביאו בשם ר"ח שפירש שכך 'שמענו מרבותינו' ואולי מה שהביא בשמו רבינו מנוח הוא מדנפשיה, אך ידוע דדברי ר"ח הם דברי קבלה ויל"ע]. ואפשר שלפירוש ר"ח שהביא ר"מ ישתנה הדין באופן שטחן את הבשמים לתוך השמן שלא היו הבשמים מעורבים בשמן מתחילת סחיטתו וצ"ע. וכן צ"ע בדעת רש"י והרא"ה דמשחא טחינא הוא שטחנו הבשמים לתוך השמן דאפשר שאם טחנו הזיתים עם הבשמים שכבר ביצירת השמן הוא מבושם אולי אף רב אדא בר אהבה ורב כהנא יודו שמברכין בע"ב.

אך הכס"מ [וכן בב"י] פירש שכבש וטחן את השמן עצמו עד שהחל להפיץ ריח, בלא תוספת בשמים, ואפ"ה מברך עליו בורא עצי בשמים [וכתב הב"ח שהכל מודים לדין הרמב"ם בזה].

ופסק כן השו"ע בסי' רטז סעיף ה. וכתב המג"א [סקי"א] דדווקא שמן זית מברך עליו בע"ב אף שלא עירב בו בשמים כיון שגדל על העץ. והפמ"ג נתקשה מאי קמ"ל דהא פשיטא ששמן העשוי מפרי האדמה אין מברכין עליו בורא עצי בשמים. ואפשר שכוונת המג"א דדווקא שמן זית כיון שעיקר הזית הוא השמן ואדעתא דהכי נטעי לזיתא [כמ"ש רש"י בדף לו. ד"ה הכא אית ליה עילויא אחרינא] ועל שתייתו מברכין בורא פרי העץ [לה:], לכך נחשב שהשמן גדל בעצמו על העץ ודווקא עליו מברכין בורא עצי בשמים משא"כ שאר שמנים אפילו יוצאים מפירות העץ מ"מ אין השמנים עצמם עצי בשמים וכ"כ בצפנת פענח על דברי הרמב"ם. אך עי' בביאור הגר"א שהעתיק דברי המג"א "ודווקא שמן שעיקרו עץ", ולא הזכיר שמן זית, ואולי כוונתו לפרש שה"ה כל שמן שמפרי העץ, ויל"ע. וכן נראה במחצית השקל שהבין כהפמ"ג דאתא המג"א לאפוקי רק שמן שאינו מפרי העץ. וכן פסק המשנה ברורה [סקכ"ה] דה"ה כל שמן העשוי מפרי העץ שאם כבשו או טחנו לבדו וריחו נודף אף בלא בשמים מברכין עליו בורא עצי בשמים.

ובמשחא כבישא וטחינא דהערוך ור"ח כתב הכס"מ שנראה שלדעת הרמב"ם אין מברכין עליו כלל כיון דהו"ל ריח שאין לו עיקר [ומיהו לפמ"ש"נ בדעת הראב"ד

בירור הלכות ברכת הריח

דמשחא כבישא וטחינא דר"ח עדיף שמתחילת יצירתו הוא מריח אפשר שאף הרמב"ם יודה לסברא זו ויסבור שמברכין עליהן וצ"ע].

הרא"ה

הרא"ה פירש כשרתא שנותנים עצי בשמים בשמן ולאחר זמן ריחו נודף. והוסיף וכתב [לקמן ע"ב] שאף אם רק ע"י השמן מריחים את ריח הבשמים אפילו הכי הבשמים עיקר ומברכין בורא עצי בשמים. ואין כוונתו כהערוך והרמב"ם, אלא אפילו אם לא פטמו ובשלו השמן עם הבשמים אלא רק כבשו הבשמים בשמן מברכין בע"ב, והיינו משחא כבישא לרבינו מנוח בדעת הרמב"ם. וכ"ש אם פטמו ובשלו השמן עם הבשמים שמברכין בע"ב. ומשחא כבישא פירש שחותכים עצי הבשמים לחתיכות קטנות ונותנים בשמן [וצ"ע אם גם כשאין ריחם נודף אלא ע"י השמן], שבכה"ג לרב אדא בר אהבה אין מברכין בע"ב כיון שלא ניכר כ"כ חשיבות הבשמים בשמן, וכפה"נ מברכין בורא שמן ערב [כמ"ש לכו"ע בסיננו השמן]. ומשחא טחינא פירש כרש"י וכרבינו מנוח בדעת הרמב"ם שטחנו עצי הבשמים לתוך השמן, וכפה"נ אף בהך לרב אדא בר אהבה ולרב כהנא מברכין בורא שמן ערב.

וכתב הרא"ה דלכו"ע אם סיננו הבשמים מהשמן מברכין בורא שמן ערב כשמן אפרסמון.

המאירי

המאירי פירש כשרתא דהערוך ור"ח והרמב"ם, ופירש במהלך הגמ' שהביאה קודם את דין שמן אפרסמון שמברכין עליו בורא שמן ערב ואח"כ דין כשרתא, ופירש ששמן אפרסמון הוא שמטילין אפרסמון לתוך זכוכית עם שמן וקולט השמן את הריח וא"א לברך עליו בורא עצי בשמים כיון שאין שום ממשות עצי בשמים בשמן, והמכוון בגמ' שדווקא באופן של כשרתא שהתבשלו העצים בשמן ויש בשמן ממשות העצים מברכין עליו בע"ב ולא סגי באופן דשמן אפרסמון. ויל"ע בדעתו כבשו השומשומין עם הבשמים שמתחילת יצירת השמן הוא מריח ריח עצי בשמים אם יודה להערוך ור"ח שמברכין בע"ב או"ד לא.

ומשחא כבישא פירש ששרו בשמים כתושים בתוך השמן, ואולי הוא כהרא"ה דמשחא כבישא הוא ששרו חתיכות קטנות ויל"ע. ומשחא טחינא פירש כרש"י והרא"ה שטחנו הבשמים לתוך השמן.

בירור הלכות ברכת הריח

שיטות הפוסקים בהוציאו הבשמים מהשמן

נתבאר שלהראב"ד אם הוציאו את הבשמים מהשמן שהיו שרויים בו מברכין במ"ב, ובדעת הרמב"ם נחלקו הפוסקים שלהב"י אם הוציאו אין מברכין בע"ב ולהב"ח מברכין בע"ב.

כתב הטור [בסי' רטז, אחר שהביא דברי הערוך והראב"ד וקודם שהביא דברי הרמב"ם] דלכו"ע צריך שיהיה עיקרן קצת קיים, ולכן אם סיננו הבשמים מהשמן לגמרי י"א שמברך בורא שמן ערב על השמן עצמו וי"א שאין מברכין כלל דהוי ריח שאין לו עיקר. ולא הזכיר בשלב זה שלהראב"ד כשסיננו הבשמים מהשמן מברכין בורא מיני בשמים [אף שהביאו לפני כן].

והך 'לכו"ע' להב"י הוא הרמב"ם וככלים המגומרים שכתב הרמב"ם שאין מברכין עליהן כיון שאין לריח עיקר, וכמו שבאר בדעתו דכשרתא הוא כשלא הוציאו הבשמים מהשמן, אבל אינו כולי עלמא ממש כי הערוך ור"ח פירשו שמברכין בע"ב אף אם רק כבשו השומשומין עם הבשמים [ועי' בשעה"צ סי' רטז סקכ"ה שכתב שהב"י נדחק לתלות דברי הטור בדעת הרמב"ם כיון שלא ראה את הרא"ה הכותב במפורש שאין מברכין על ריח שאין לו עיקר]. והפרישה כתב דצ"ל שסבר הטור בדעת הערוך ור"ח שיש קצת מהבשמים בשומשומין, ובאמת כולי עלמא מודו שאם אין בכלל מהבשמים בשמן אין מברכין בע"ב [ועי' להלן בדין ריח שאין לו עיקר בדעת הגר"א בזה].

והב"ח חלק על הב"י וכשיטתו שכוונת הרמב"ם שהוציאו הבשמים מהשמן וכמו בשמן המשחה ממש, וא"כ מפורש סובר הרמב"ם דלא כהך כולי עלמא אלא שאף בסיננו הבשמים מהשמן מברכין בע"ב.

ולדעת הב"ח נראה פשוט בכוונת הטור דהך כולי עלמא הוא כל הראשונים מלבד הרמב"ם, כי אף להערוך ור"ח שבכבש השומשומין עם השמן מברכין בע"ב [דהיינו משחא כבישא וטחינא] אפשר שאם עירב הבשמים בשמן והוציאם לא תהא ברכתו בע"ב, והטעם כמש"נ בדעת הראב"ד שאם עירב הבשמים בשמן אחר שהוא כבר שמן גרע מאם כבש הבשמים עם השומשומין שמתחילת יצירת השמן הוא מריח ריח עצי בשמים. ולכך אף הערוך ור"ח מודו שאם שרה הבשמים בשמן וסיננו אין מברכין בע"ב, ונמצא שכך דעת הערוך ור"ח והראב"ד והרא"ה, ובצדק יאמר 'כולי עלמא'. והרמב"ם אינו נכלל בזה שהרי עדיין לא הביאו הטור בשלב זה אלא רק

בירור הלכות ברכת הריח

לאחמ"כ. ואתי שפיר שמ"ש הטור כולי עלמא מוסב על הערוך והראב"ד שהביא קודם לכן.

אך הב"ח ידידיה כתב שאין לחוש לדעת הסוברים שאם הוציא הבשמים מהשמן אין מברכין עליו כלל, וכתב שיברך בורא מיני בשמים לצאת ידי כל השיטות.

ולמעשה השו"ע [סעיף ו] הביא שני הי"א שבטור, וכתב שמספק נכון להזהר שלא להריח בו. והלבוש כתב שיפטרנו בברכת בושם אחר, ועי' בדברי חמודות [סי' לו אות קט] שלא הרויח כלום כי הספק הוא אם יברך ברכת בורא שמן ערב וא"כ יוכל לפטור רק ע"י שמן אפרסמון והיה עליו לפרש זאת, אך הלבוש כנראה צירף דעת הראב"ד ופסק הב"ח ולכן כתב שאפשר לפטור גם ע"י כל עצי בשמים.

וביותר פסק המ"ב [סקל"ב] כהב"ח שאפשר לברך בורא מיני בשמים ואף לכתחילה.

עלה בידינו

שמן אפרסמון מברכין עליו בורא שמן ערב [לרש"י אף אם עשוי להעביר את הזוהמא ולכא' אף לתוס' וצ"ע]. אם ברך עליו בורא עצי בשמים, להרמב"ם והרא"ה לא יצא ולתר"י יצא בדיעבד וכן כתבו הפוסקים. אם ברך עליו הנותן ריח טוב בפירות אפשר דלהלבוש לא יצא וצ"ע בפמ"ג.

שאר שמנים המריחים ריח טוב, להרמב"ם והרא"ה מברכין בורא שמן ערב [ולכא' לתוס' נג. אף אם עשויין להעביר את הזוהמא וצ"ע] ולתר"י והפוסקים אין מברכין בש"ע וראה להלן.

כל ענין שנעשה עם עצי הבשמים בשמן אם נראים מחוץ לשמן פשוט שמברכין עליהן בורא עצי בשמים. וצ"ע באופן שהעצים כולם בתוך השמן אך הם נראים מבעדו. ואלו חילוקי הדינים באופן שאין העצים נראים מהשמן:

שמן שטמון בתוכו עץ בשמים שריחו נודף מעצמו ואין השמן מריח - לרש"י לרב אדא בר אהבה אין מברכין בורא עצי בשמים וצ"ע אם מברכין בורא מיני בשמים או בורא שמן ערב או אין מברכין כלל, וצ"ע בדעת רש"י לרב כהנא ונהרדעי אם מברכין בע"ב, וכן צ"ע בדעת שאר הראשונים.

שמן שטמון בתוכו עץ בשמים אך אין ריחו נודף אלא ע"י השמן - להרא"ה לכו"ע מברכין בע"ב, וצ"ע בדעת שאר הראשונים.

בירור הלכות ברכת הריח

שמן שבשלוהו עם עצי בשמים והעצים בתוך השמן – לרוב הראשונים [הערוך ור"ח והראב"ד והרמב"ם והרא"ה והמאירי] מברכין בע"ב, ולרש"י לרב אדא בר אבהו אפשר שאין מברכין בע"ב ואולי אין מברכין כלל וצ"ע לשיטתו בדעת רב כהנא ונהרדעי.

שמן שבשלוהו עם עצי בשמים והוציאו העצים מהשמן – להראב"ד מברכין במ"ב, להרא"ה [חד י"א בטור] מברכין על השמן בורא שמן ערב, לאידך י"א בטור אין מברכין כלל, להב"י בדעת הרמב"ם אין מברכין ולהב"ח בדעת הרמב"ם מברכין בע"ב ולדינא פסק הב"ח לברך במ"ב מספק, וצ"ע בדעת הגר"א, והשו"ע כתב שנכון להזהר שלא להריח בו, הלבוש כתב שיפטרנו בברכת בושם אחר ולהדברי חמודות יוכל לפוטרו רק בברכת שמן אפרסמון וצ"ע בדעת השו"ע, והמ"ב פסק כהב"ח לברך לכתחילה במ"ב.

שמן שכבשו בתוכו עצי בשמים וקלט השמן את הריח – להמאירי מברכין בורא שמן ערב, לרש"י לרב אדא בר אבהו ולר"כ ואולי אף לנהרדעי אין מברכין בע"ב וצ"ע אם מברכין, ולהערוך ור"ח והפוסקים בדעת הרמב"ם צ"ע אם אף בכבשו ולא בשלו, ולהרא"ה לכו"ע בע"ב, ולרבינו מנוח בדעת הרמב"ם לראב"א אין מברכין בע"ב וצ"ע אם מברכין ולר"כ ונהרדעי מברכין בע"ב.

שמן שנתנו בו חתיכות קטנות של עצי בשמים – להרא"ה [ומסתמא אף להמאירי שפירש שכתשו עצי בשמים לתוך השמן] לראב"א אין מברכין בע"ב וצ"ע אם מברכין ולר"כ ונהרדעי מברכין בע"ב, וצ"ע בדעת שאר הראשונים על הצד שבכבשו העצים בשמן מברכין בע"ב.

שמן שכשטחנוהו טחנו הזיתים עם עצי בשמים – לרבינו מנוח בשם ר"ח לראב"א ור"כ אין מברכין בע"ב וצ"ע אם מברכין ולנהרדעי מברכין בע"ב, ונראה דכן אף לרש"י והרא"ה דלנהרדעי מברכין בע"ב וצ"ע בדעת ראב"א ור"כ.

שמן שטחנו לתוכו עצי בשמים – לרש"י והרא"ה והמאירי ורבינו מנוח בדעת הרמב"ם לראב"א ור"כ אין מברכין בע"ב וצ"ע אם מברכין ולנהרדעי מברכין בע"ב, וצ"ע בדעת הערוך ור"ח והפוסקים אליבא דהרמב"ם, וצ"ע בדעת ר"ח שהביא רבינו מנוח.

שמן שטרם עשאוהו כבשו השומשומין עם עצי בשמים זמן מרובה – להערוך ור"ח לראב"א אין מברכין בע"ב וצ"ע אם מברכין [וכפה"נ להראב"ד מברכין במ"ב] ולרב

בירור הלכות ברכת הריח

כהנא ונהרדעי מברכין בע"ב [ולהפרישה רק אם יש בשמן משהו מן הבשמים], ולהרמב"ם לכו"ע אין מברכין [וצ"ע], וצ"ע בדעת שאר הראשונים.

שמן שטרם עשאוהו כבשו השומשומין עם עצי בשמים זמן מועט ולא קיבלו ריח כ"כ – להערוך ור"ח לראב"א ור"כ אין מברכין בע"ב וצ"ע אם מברכין [וכפה"נ להראב"ד מברכין במ"ב] ולנהרדעי מברכין בע"ב, ולהרמב"ם לכו"ע אין מברכין [וצ"ע], וצ"ע בדעת שאר הראשונים.

שמן זית שכבשוהו או טחנוהו לבדו עד שריח נודף כריח בשמים – להפוסקים בדעת הרמב"ם מברכין בע"ב [ואולי לדעת ראב"א אין מברכין בע"ב וצ"ע], [ולהפמ"ג אף כל שמן שמפרי העץ וכן פסק המ"ב, ואולי פשטות דברי המג"א דדווקא שמן זית אך שאר שמנים מברכין במ"ב], וכתב הב"ח דכולי עלמא מודו להרמב"ם בדין זה, וצ"ע בדעת רבינו מנוח בדעת הרמב"ם.

ובכל הנך שמברכין בורא עצי בשמים הוא דווקא אם מיירי בעצי בשמים, ואם בעשבי בשמים מברכין בורא עשבי בשמים, ואם מכמה מינים מברכין בורא מיני בשמים.

היו לפניו כמה מינים ודין קדימה

היו לפניו כמה מינים ובושם המעורב מכמה מינים
היו לפניו עצי ועשבי בשמים, כתב הרמב"ם [פ"ט ה"ד] שמברך על כל מין בנפרד. ובארחות חיים [הל' ברכות אות מ] כתב בשם הראב"ד שמברך עליהן בורא מיני בשמים. וצ"ל בטעמו כהט"ז [שיובא להלן] שבריח יש לחוש שכאשר יברך על ריח אחד יריח תו"כ ברכתו את הריח השני ולכן עדיף שיברך ברכה אחת שהיא ברכת בורא מיני בשמים הכוללת את מיני הבשמים כולם.

היו לפניו עצי עשבי ושאר מיני בשמים, כתב הטור שהמברך בורא מיני בשמים על כולם יצא, וכתב כן אף בדעת הרמב"ם שנקט בהיו לפני עצי ועשבי בשמים שמברך על כל אחד הא היו לפניו אף בשמים שברכתם בורא מיני בשמים מברך במ"ב ויצא על כולם. והביא דרב עמרם פליג וסבר שמברך על כל מין ברכתו הראויה לו.

בירור הלכות ברכת הריח

בדעת הטור נחלקו נושאי כליו, הב"י הבין שלכתחילה יברך בורא מיני בשמים, ונתקשה מדוע, והט"ז [סקי"א] באר כיון שיתכן שתו"כ שמברך על מין אחד יריח את המין השני ולכן יברך ברכה אחת הפוטרת את כולן. ובאר שלרב עמרם גאון אין מקום לזה כיון שאם אינו מתכוין להריח עתה את המין השני אינו מחויב בברכתו כלל. ופשוט שאף להטור אם לא ניחא ליה בריח שא"צ לברך כלל, אך צ"ל דלהטור כיון שכוונתו להריח בזמן הקרוב מכל הריחות לכן חשיב קצת שמתכוין להריח מכולן ועדיף שיברך ברכה אחת על כולם. וכתב הב"י שאין הכרח לומר שהרמב"ם ס"ל כהטור, ואפשר שסבר כרע"ג.

הב"ח פירש שכוונת הטור שאמנם לכתחילה יברך על כל מין ברכתו הראויה לו אך אם נתכוין לפטור בברכת במ"ב את כולם יצא בדיעבד, ולרב עמרם אף בדיעבד לא יצא ואף שנתכוין לפטור אף את העצים והעשבים, וטעמיה דרב עמרם דדווקא אם ברך על עצי או עשבי בשמים לבדם בורא מיני בשמים יצא כי היכי דלא תהוי ברכה לבטלה, כלומר שאין לברכה על מה לחול אלא על המין שלפניו וא"כ מוגדרת הברכה בהכרח שנאמרה לגבי המין הזה, אך אם היו לפניו גם מיני בשמים ואפשר להגדיר שהברכה היא עליהם בכה"ג אינה פוטרת את עצי ועשבי הבשמים.

הפרישה פירש שכוונת הטור שלכתחילה יברך על כל מין ברכתו הראויה לו אך בדיעבד יצא אף אם לא נתכוין לפטור בברכתו את העצים והעשבים, ואף שבאכילה אינו פוטר מה שלא נתכוין לפוטרו, מ"מ בריח שאני שאינו מוגדר כאכילה ובחדא זימנא יכול להריח את כל הריחות ולכן חשיב כריח אחד לענין שאם ברך בורא מיני בשמים פטר את כל הריחות שלפניו ואף העצים והעשבים.

ופשוט מק"ו שדעת הראב"ד [שהביא הארחות חיים] שבכה"ג מברך לכתחילה בורא מיני בשמים על כולם.

השו"ע פסק כרב עמרם שמברך על כל מין ברכתו הראויה לו, וכתב הרמ"א שאם ברך בורא מיני בשמים על כולן יצא.

וכל זה בהיו לפניו כמה מינים נפרדים, אך על בושם שמעורבים בו עצי ועשבי בשמים לכו"ע מברך עליו בורא מיני בשמים. כ"כ הראשונים בסוגיא דכשרתא [כמש"נ בדין שמן מריח או מבושם], הרמב"ם בשמן שבשמו כעין שמן המשחה ועיי"ש בנו"כ, והראב"ד הובא ברא"ש ובתנ"י. ואף אם היה הרוב מאחד מהם והשני המיעוט אין המיעוט בטל ברוב אלא מברך על הכל במ"ב, כ"כ בחמד משה סי' ריז

בירור הלכות ברכת הריח

סק"ד, והטעם דדווקא בנתערב ריח שמברכין עליו עם ריח שאין מברכין עליו כתב הרמב"ם [סוף פ"ט] דאזלינן בתר רובא [כמו שיבואר להלן בדין נתערבו הריחות] כיון שהריח שאין מברכין עליו בטל ברוב אבל אם המיעוט הוא ריח שמברכין עליו אינו בטל ברוב. וכן דקדק בבבא"ל [סוף סי' ריז ד"ה נתערב ריח] מהראשונים דכאן שלא דנו כלל ברוב ומיעוט.

קדימה

היו לפנינו עצי בשמים ועשבי בשמים לדעת הרמב"ם והפוסקים שמברך על כל אחד ברכתו הראויה לו [ודלא כהראב"ד וכמש"נ], כתב הרמ"א [רטז סעיף י] שדינו כדין ברכת האכילה שנתבאר בסי' ריא שנחלקו הראשונים בברכת בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה אם יקדים את החביב או את ברכת בפה"ע, ומסקנת הפוסקים שם שיקדים החביב ואם שניהם שווים אצלו בחביבות יקדים את ברכת בורא פרי העץ, וה"נ הכא יקדים החביב ואם שווים אצלו בחביבות יקדים את ברכת בורא עצי בשמים. ואף ששם הוא כיון שברכת בפה"ע מבוררת יותר וברכת בפה"א כוללת יותר שהרי אם ברך על פירות האילן בפה"א יצא [מתני' דף מ.], כתב המג"א [סקט"ז] דאעפ"כ עצי הוא שם כולל לגדל על העץ ועשבי הוא שם כולל לגדל על האדמה ולכן חשיבא ברכת בורא עצי בשמים מבוררת יותר.

ברכת שנתן ריח טוב בפירות וברכת בורא עצי בשמים, הפמ"ג בפתיחה להלכות ברכות [לפני סי' רב] כתב שברכת שנתן ריח טוב בפירות קודמת, ובא"א סקי"ט כתב שברכת בורא עצי בשמים קודמת כיון שברכת הפירות כוללת אף את פירות האדמה וברכת בע"ב מבוררת יותר.

ברכת בורא שמן ערב כתב הפמ"ג בשני המקומות הנ"ל שקודמת לכולן, ופשוט דלא מבעי לרוב הראשונים והפוסקים שנתקנה על שמן אפרסמון לבדו מפני חשיבותו שהיא המבוררת ביותר, אלא אף להרא"ה והרמב"ם שהיא שייכת בכל שמן [כמש"נ לעיל בדין שמן מריח או מבושם] מ"מ היא מבוררת יותר מברכת עצי בשמים וברכת הפירות ולסברת הפמ"ג היא קודמת לכולן.

וכל ברכות הריח קודמות לברכת בורא מיני בשמים שהיא הכוללת ביותר.

אך לכאורה מצינו סוגיא ערוכה שלא חשה כלל לדין קדימה בברכות הריח. בדף מג: ת"ר הביאו לפנינו שמן והדס בית שמאי אומרים מברך על השמן ואח"כ מברך על ההדס ובית הלל אומרים מברך על ההדס ואח"כ מברך על השמן, ומיירי באין

בירור הלכות ברכת הריח

ברכותיהן שוות, ומפירש"י [ד"ה מברך על השמן, דקאי אדלקמיה לגבי הביאו לפניו שמן ויין אך כפה"נ לא שנא והוצרך לפרש שם דמיירי בברכת הריח על השמן ולא בברכת בפה"ע על שתייתו כברכת היין שהיא על שתייתו] מבואר דמיירי בשמן אפרסמון שברכתו בורא שמן ערב, וכ"כ הרא"ה אליבא דגירסא זו [ועי' במעדני יו"ט סי' לט אות א דיתכן גם בכשרתא ומשחא כבישא ומשחא טחינא שכבש וטחן בהם עשבי בשמים ולכך ברכתם בורא עשבי בשמים]. אך הרי"ף והרמב"ם [ה"ג] גרסי בב"ש מברך על השמן ופותר את ההדס וכן להיפך בב"ה, ולפי"ז מיירי בברכותיהן שוות, ופירשו הרא"ה ורבינו מנוח כגון בכשרתא ומשחא כבישא ומשחא טחינא שמברכין עליהן בורא עצי בשמים כמבואר בע"א. וכתב הב"י שאין חילוק לדינא בין הגירסאות, דמאותה סיבה שלבית שמאי מקדים את ברכת השמן לברכת ההדס גם יקדים לברך על השמן ויפטור את ההדס, וכן להיפך לב"ה. ואיתא בגמרא דאמר רבן גמליאל אני אכריע שמן זכינן לריחו וזכינן לסיכתו הדס לריחו זכינן לסיכתו לא זכינן, וא"ר יוחנן הלכה כדברי המכריע, והביאה הגמ' דרב פפא בריך על ההדס ברישא ואמר בשם רבא דהלכה כב"ה, ולגירסת רש"י לאשתמוטי נפשיה הוא דעבד אך הרי"ף ל"ג לה ופסק דהלכה כבית הלל שמברך על ההדס וחוזר ומברך על השמן או פותר את השמן.

ובטעמייהו דבית הלל כתבו הראשונים [הרא"ה והריטב"א ורבינו מנוח] כיון ששמן ריחו בא מבחוץ ע"י הבשמים שכבשו עמו או כל כיוצא בזה, וההדס חשוב יותר שריחו מעצמו. והא"ר [סקי"ט] הקשה דאם מיירי בשמן אפרסמון ג"כ ריחו מעצמו, והכריח דמיירי במשחא כבישא וכיו"ב, והביאור הלכה [סעיף יא ד"ה מברך על ההדס תחלה] תירץ דלגבי הדס שהוא העץ עצמו גם שמן אפרסמון לא חשיב בעין. ועי' במעדני יו"ט [סי' לט אות א] שכתב דלב"ה הדס קודם כיון דאחשביה קרא למצות ד' מינים.

ובטעמייהו דבית שמאי כתב הרא"ה "ובהא פליגי בית שמאי סברי ודאי משחא עדיף דהוא ודאי חשוב בגופו טפי מהדס. וחשוב ודאי בברכתו שמזכיר ומיחד שמן".

והנה בכל הסוגיא ובראשונים לא נזכר כלל לענין דין קדימה בברכות אם אין ברכותיהן שוות. ולהסוברים [בסי' ריא] דבברכת האכילה יש דין קדימה רק לגבי ברכת שהכל אתי שפיר, אך להסוברים שברכת בפה"ע שהיא מבוררת יותר קודמת לברכת בפה"א קשה טובא דה"נ תקדם ברכת השמן לברכת ההדס אף לב"ה, ואי

בירור הלכות ברכת הריח

מיירי במשחא כבישא שנכבש בעשבי בשמים תקדם ברכת ההדס לכו"ע ואף לב"ש. ושמא באמת שיטתם שברכת העץ קודמת לברכת האדמה היא רק לב"ה ולב"ש אינה קודמת.

ואף הרא"ה בטעמייהו דב"ש הזכיר תחלה את חשיבות השמן בגופו ורק לאחמ"כ שברכתו קודמת לפי שנתייחד ברכתו שהיא מבוררת יותר, וכמו שכתב בעצמו דמיירי בשמן אפרסמון, ומשמע שאין הטעם העיקרי משום דין קדימה. והרא"ה כתב לגבי ברכת האכילה [בדף מא.]. שהמיוחד ומבורר בברכתו קודם, וא"כ קשה לשיטתו. והיה אפשר לומר דלשיטתו בסוגיא דשמן אפרסמון [כמו שהבאנו שם] שברכת בורא שמן ערב לא נתקנה על חשיבות שמן האפרסמון אלא מפני פחיתותו שא"א לברך עליו בורא עצי בשמים משו"ה לא חשיבא ברכתו חשובה יותר, אך הוא עצמו הזכיר שהשמן חשוב בברכתו שמבוררת יותר שמזכיר ומיחד שמן, וא"כ היה עליו להביא את הטעם הזה כהטעם העיקרי.

ורבן גמליאל שהכריע כב"ש כיון ששמן זכינו לריחו ולסיכתו, ולא מצד קדימת ברכת השמן, הנה נחלקו הראשונים אם כוונתו להכריע במחלוקת ב"ש וב"ה או ליתן טעם בדברי ב"ש, הרא"ש כאן והתוס' בשבת מ. ובב"ק קטז. בשם ר"י כתבו שרבן גמליאל מפרש טעמייהו דבית שמאי, והתוס' בשבת [שם] הביאו דעת ר"ת דרבן גמליאל מכריע ביניהם [וכן דעת הרא"ה שפירש בטעמייהו דבית שמאי טעם אחר כמו שהבאנו]. ולדעת ר"ת שר"ג מכריע ממש א"ש דאפשר שנחלקו ב"ש וב"ה בדין הקדימה ור"ג הכריע מטעם חיצוני בגלל חשיבות השמן שזכינו לריח ולסיכתו, והרא"ש לשיטתו שאין ברכת בפה"ע קודמת לבפה"א וא"כ ה"נ אין ברכת בורא עצי בשמים קודמת לברכת בורא עשבי בשמים וכן אין ברכת בורא שמן ערב קודמת וכמ"ש במעדני יו"ט.

כללו של דבר שלא נידון בסוגיא כלל דין קדימה בברכות הריח [ונזכר רק ברא"ה כטעם נוסף], ולדעת הראשונים הסוברים שיש דין קדימה בברכות האכילה בבפה"ע ובפה"א צ"ע טובא בדעת ב"ש וב"ה.

ובאמת הפוסקים [עד הפמ"ג] לא עסקו כלל בהלכות אלו לבד הרמ"א שהזכיר ברמז, ובפשטות הטעם כיון שלא נזכר בתלמוד דין קדימה בברכות הריח. אך מהסוגיא הנ"ל נראה קצת שבאמת בברכות הריח אין דין הקדימה חשוב כל כך. וצ"ע.

בירור הלכות ברכת הריח

עלה בידינו

בושם העשוי משני מיני בשמים כגון עצים ועשבים וכיו"ב מברך עליו בורא מיני בשמים ואפילו רובו מאחד המינים.

היו לפניו עצי ועשבי בשמים, להראב"ד מברך בורא מיני בשמים ולהרמב"ם ושאר פוסקים מברך על כל אחד ברכתו הראויה לו, להראשונים הסוברים בברכת האכילה שברכת בפה"ע קודמת לבפה"א מקדים את ברכת עצי הבשמים ולהסוברים שאין בפה"ע קודמת מקדים את החביב אצלו, ולהלכה מקדים את החביב אצלו ואם שווים אצלו בחביבות מקדים את ברכת עצי הבשמים.

היו לפניו עצי ועשבי ושאר מיני בשמים, לרב עמרם מברך על כל מין ברכתו הראויה לו וכן פסק השו"ע [וסדר הקדימה בין העצים והעשבים תלוי במחלוקת הראשונים הנ"ל, ועכ"פ ברכות עצי ועשבי קודמות לברכת בורא מיני בשמים], להראב"ד וכן להטור אליבא דהב"י והט"ז [והטור אף בדעת הרמב"ם] מברך על כולם בורא מיני בשמים, ולהב"ח בדעת הטור לכתחילה מברך על כל אחד ברכתו הראויה לו ובדיעבד אם ברך על כולם בורא מיני בשמים יצא, ולהפרישה בדעת הטור לכתחילה מברך על כ"א ברכתו ובדיעבד אם ברך תחלה בורא מיני בשמים יצא על כולם אף אם לא נתכוין לפטור את עצי ועשבי הבשמים.

ברכת שנתן ריח טוב בפירות וברכת עצי בשמים מצינו סתירה בפמ"ג איזו קודמת. ברכת שמן ערב צ"ע בסוגיא ובדברי הרא"ה אם קודמת לברכת עצי בשמים, והפמ"ג כתב שקודמת לכל ברכות הריח. וכולן קודמות לברכת בורא מיני בשמים.

ספק וטעות

כתבו התוס' [מג. ד"ה ועל ההדס] שהמריח בשמים ומסופק אם הם עצים או עשבים יש מפרשים שמברך שהכל נהיה בדברו דעל כולם אם אמר שהכל יצא [מ.], ורבינו משה מקוצי היה אומר שיברך בורא מיני בשמים וכ"פ השו"ע [רטז סעיף ב.]. ויל"ע אם לשיטתו לא יצא בברכת שהכל אף בדיעבד.

בירור הלכות ברכת הריח

והרמב"ם [פ"ט סוף ה"א] כתב שעל כולן אם ברך בורא מיני בשמים יצא. ובארחות חיים [ברכות אות מב] הביא בשמו שעל כולן אם ברך שהכל יצא.

והאחרונים נחלקו אם יצא בברכת שהכל על הריח. והמשנה ברורה [סקי"ג] לא הכריע בזה.

אם ברך על עצי בשמים בורא עשבי בשמים כתבו הב"ח והלבוש שלא יצא [ואף שבברכות האכילה תנן [מ.] שאם ברך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא] כיון דעץ לא מקרי עשב, וכ"ש להיפך שאם ברך על עשבי בשמים בורא עצי בשמים לא יצא.

ויל"ע בברך על פרי העץ בורא עצי בשמים, אם יצא כיון שהפרי יוצא מהעץ או"ד לא יצא כיון שהוא פרי העץ ולא העץ עצמו. ואולי תליא בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד במי ורד אם מברכין בורא עצי בשמים או בורא מיני בשמים [כמש"נ בדין עצים ועשבים פירות ומי פירות], שלהרמב"ם מברך בע"ב כיון שסו"ס המים יצאו מהורד שיצא מהעץ, ולפי"ז נראה שאף על הפירות שיצאו מהעץ יוצא בדיעבד בברכת בורא עצי בשמים, אך להראב"ד אפשר דכל יוצא מהעץ לא חשיב עץ ואינו יוצא [ואולי אף להראב"ד יוצא בדיעבד בברכת בע"ב על מי הורד ולפי"ז אפשר דאף הכא יוצא בדיעבד וצ"ע].

וכן צ"ע בברך על פרי האדמה בורא עשבי בשמים, דמשמעות המג"א [סקט"ז] שעשב הוא שם כולל לכל הגדל על האדמה ולא רק לעשב הירוק [אך בקרא בראשית [א יב] משמע קצת דהוא דווקא דשא ויל"ע], ולפי"ז אפשר דלהרמב"ם יוצא בדיעבד ולהראב"ד אינו יוצא. וצ"ע.

עלה בידינו, המסופק בין ברכות הריח, להי"מ בתוס' יברך שהכל ולר"מ מקוצי יברך בורא מיני בשמים וכן פסק השו"ע. בדיעבד אם ברך שהכל, להי"מ יצא וצ"ע לתוספות ולהרמב"ם ולהלכה. בדיעבד אם ברך בורא מיני בשמים, להרמב"ם ור"מ מקוצי יצא וכן פסק השו"ע. ברך על עצי בשמים בורא עשבי בשמים לא יצא. ברך על עשבי בשמים בורא עצי בשמים לא יצא. ברך על פרי העץ בורא עצי בשמים ועל פרי האדמה בורא עשבי בשמים, אפשר שלהרמב"ם יצא ולהראב"ד לא יצא וצ"ע.

אינו עשוי לריח או אינו מתכוין להריח

שנינו [נג.]. אמר רב הונא בשמים של בית הכסא ושמן העשוי להעביר את הזוהמא אין מברכין עליו, ומסקנת הגמ' דכל היכא דלאו לריחא עבידא אין מברכין עליו. והקשתה מחנותו של בשם שהמריח בבשמים הנמצאים בה מברך אף שעומדים שם למכור ולא להריח, ותירצה שהמוכר מעמידם שם כדי שיריחו בהם ויקנו אותם וכה"ג חשיב ג"כ עשוי לריח.

ברכת כש"ע על שמן שאינו עשוי לריח

ופשטות דברי הגמ' משמע שכאשר אינו עשוי לריח אין מברכין כלל. ורש"י פירש "אין מברכין עליו בורא עצי בשמים אלא בורא שמן ערב מברכין אם שמן של אפרסמון הוא", הרי דעל שמן אפרסמון מברכין אף אם עשוי להעביר את הזוהמא. והיה אפשר לבאר בטעמו שהוא משום חשיבות שמן אפרסמון, שלדעת תר"י והפוסקים לכך תקנו לו ברכת בורא שמן ערב [כמש"נ בדין שמן מריח או מבושם], ואפשר שמשום כך מברכין עליו אף כשאינו עשוי לריח, אבל זה תמוה מה ענין חשיבות שמן האפרסמון לברכה עליו כשאינו עשוי לריח כלל. ואולי לדעת רש"י כשאינו עשוי לריח אין מברכין עליו לא מפני שאין ההרחה חשובה אלא שא"א לקרות 'בושם' לדבר שאינו עומד שיריח בו, והרי הוא עתה כאבן שאין לה הופכין ואינו קרוי בושם כלל, ולכך א"א לברך ברכת בורא עצי או עשבי או מיני בשמים כשאינו עשוי לריח, אבל בורא שמן ערב אפשר לברך דסו"ס השמן ערב. ולפי"ז לכאורה ה"ה שאפשר לברך על אתרוגא וחבושא שנתן ריח טוב בפירות אף כשאין עשויין לריח, וצ"ע.

ואולי טעמיה דרש"י כיון ששמן אפרסמון ריחו מעצמו ולא בשמוהו כמו משחא כבישא דדף מג. [שנתבאר בדין שמן מריח או מבושם], ולכך הוא מוגדר בעצמותו כעשוי לריח כיון שמתחילת ברייתו הוא מריח. ולפי"ז ה"ה פירות המריחין שמברכין עליהן שנתן ריח טוב בפירות אף כשאין עשויין לריח, אך אפשר דלא דמי כיון דהפירות מתחילת ברייתן עשויין גם לאכילה, ואולי בעיקר לאכילה, ואולי לכן אינן חשובין עשויין לריח בעצמותן. ולפי"ז ה"ה כל בושם שריחו מעצמו ואינו עומד לדבר אחר מלבד ריח שיהיה הדין שמברכין עליו אף כשאינו עשוי לריח, וצ"ע.

בירור הלכות ברכת הריח

התוספות כתבו כדברי רש"י ממש אך השמיטו את שמן האפרסמון, וכ"כ בשיטת ריב"ב, וזה תמוה טובא, ולכאורה אין מנוס מלבאר בשיטתם כדמסתי למימר הפמ"ג [סי' ריז א"א סק"ה] דלהתוס' כל שמן שאינו עשוי לריח מברכין עליו בורא שמן ערב וכהרא"ה וכמש"נ בדעת הרמב"ם שברכת בורא שמן ערב היא ברכה כללית לשמן שא"א לברך עליו בורא עצי בשמים [כמש"נ בדין שמן מריח או מבושם], ויסברו התוס' דכל שמן אף זה שברכתו תמיד בורא עצי בשמים וכיו"ב אם אינו עשוי לריח שלכך א"א לברך עליו את ברכתו הרגילה מברכין עליו בורא שמן ערב [ואפשר שאף רש"י מודה לכך ונקט דווקא שמן אפרסמון כיון שהוא הנזכר בגמ' בדף מג. שמברכין עליו בורא שמן ערב]. והבאר בשיטתם יהיה כנראה כדחצונו בדעת רש"י שאין מברכין על שמן שאינו עשוי לריח כיון שא"א לקרותו בושם ע"כ מברכין עליו בורא שמן ערב. אבל התוספות בדף מג: כתבו להכריח דההיא דהתם דהביאו לפניו שמן והדס מיירי בעשוי לריח דאי כדברי רש"י שעשוי להעביר את הזוהמא הרי שנינו דאין מברכין עליו, ומשמע שאין מברכין עליו כלל, וצ"ע.

ויל"ע בדעת רש"י בשמן העשוי להעביר את הזוהמא [ובדעת תוס' בכל שמן, אם נפרש בדבריהם כמ"ש] אם ברך עליו בורא מיני בשמים אם יצא בדיעבד. ולהטעם הראשון שהצענו משום שאינו מין בושם כלל נראה דלא יצא אף בדיעבד שהרי אין ברכה זו שייכת כלל בשמן הזה, ולהטעם השני שריחו מעצמו ועשוי לריח נראה דיצא בדיעבד. וצ"ע.

בושם העשוי לגמר את הכלים

מבואר בהמשך הגמ' דמוגמר שעשוי לגמר בו את הכלים שיריחו ריח טוב אין מברכין עליו מהאי טעמא דלאו לריחא עבידא. וכתב הרמב"ם [פ"ט ה"ח] דהיינו שאינו עשוי להריח בעצמו של מוגמר, אלא עשוי ליתן ריח טוב בבגדים. והרא"ה כתב שאינו עשוי שיריחו בו בנ"א אלא להכשיר את הבגדים.

ויל"ע אי כל חד מודי לחבריה או"ד לא.

ואפשר שהנפק"מ באופן שהמוגמר עשוי להריח בעצמו של מוגמר אך לא כדי שיריחו בו בני אדם אלא להכשיר הבגד, כגון שאינו מדביק ריח המוגמר בבגד אלא שמצמידו לבגד עד שגובר ריחו על ריח הבגד ואין מריחין את ריח הבגד כלל. שאפשר שלהרמב"ם בכה"ג מברכין עליו שהרי עשוי להריח בעצמו של מוגמר ולא ליתן ריח בדבר אחר, אך אפשר דכיון דסו"ס אין מטרת ההרחחה ליהנות מהמוגמר

בירור הלכות ברכת הריח

אלא להריח את הבגד ע"כ אף להרמב"ם אין מברכין עליו. ולהרא"ה נראה דכה"ג ודאי אין מברכין שהרי אין המוגמר עשוי אלא להכשיר את הבגד, אך אפשר דעדיין חשיב שעשוי המוגמר לריח עצמו שהרי סו"ס מריחין אותו ולא את ריח הבגד. וצ"ע.

עשוי לריח ולדבר אחר

באופן שעשוי גם לריח וגם לדבר אחר, כגון אתרוגא וחבושא שמבואר בדף מג: שמברכין עליהן שנתן ריח טוב בפירות – אם עשויין גם לריח וגם לאכילה, כתב הרא"ש [פ"ח סי' ג] דחשיב עשוי לריח ומברכין עליהן. וכ"כ הראשונים בשם תוס', עי' בטור ועוד.

והגר"א [בבאורו לסי' רטז סעיף ב, ע"ד השו"ע שעל פרי הראוי לאכילה מברכין רק אם נטלו להריח בו או לאכלו ולהריח בו] הביא מחלוקת בין הרא"ש לרש"י ותוס' ולא נתפרש כ"כ למה כוונתו, ובדמשק אליעזר פירש בכוונתו דרש"י ותוס' פליגי על הרא"ש וס"ל שאם נטלו לאכלו ולהריח בו אין מברכין עליו עד שיטלנו להריח בו בלבד. ובביאור הלכה [ד"ה או לאכלו ולהריח בו וכו'] כתב דלא יתכן כזאת כיון שהראשונים הביאו בשם תוס' כהרא"ש, ופירש את דברי הגר"א בענין אחר, וכתב שלכו"ע אם עשוי לריח ולדבר נוסף מברכין עליו אא"כ הוא מחויב בדבר הנוסף כגון אתרוג של מצוה שכיון שהוא מחויב בנטילתו לכן חשיב כעשוי רק לכך ואינו חשוב עשוי לריח כלל עד שיטלנו בידו. והחזו"א [סי' לה] פירש את דברי הגר"א כהדמשק אליעזר אף שכתב שלא ידע היכן מוכח ברש"י דלא כהרא"ש.

והגר"א כתב דהלכה כרש"י ותוס', ולהדמשק אליעזר והחזו"א נמצא שפסק הגר"א דאם נטלו לאכלו ולהריח בו וכן כל בושם שעשוי לריח ולדבר נוסף אין מברכין עליו. אבל השו"ע פסק שמברכין עליו.

אינו עשוי לריח ומתכוין להריח

בפשטות משמע בגמרא דהיכא שאינו עשוי לריח אין מברכין עליו בכל גוונא ואפילו מתכוין להריח. אבל הרא"ש [שם] כתב גבי אתרוגא וחבושא שאם לקחו להריח בו מברך עליו "אבל אם לקחו לאכלו והריח בו כיון דלא נתכוין להריח א"צ לברך עליו", ומשמע שאם נתכוין להריח מברך עליו אף שלא נטלו לאכלו, וא"כ גם כשאינו עשוי לריח אם מתכוין להריח בו מברך עליו. והריטב"א כתב שאין מברכין והביא י"א שמברכין.

בירור הלכות ברכת הריח

ובביאור הלכה [שם] פירש בכוונת הגר"א שבוזה נחלקו הראשונים, דרש"י ותוס' פליגי על הגר"א וס"ל דאם אינו עשוי לריח אינו מברך עליו אף כשנתכוין להריח. והשו"ע [רטז סעיף ב] כתב כלשון הרא"ש, ולפי"ז הלכה כהרא"ש.

נטל בידו

כתב המ"ב [ריז סק"א] דאם נטל הבשמים בידו מברך עליהן בכל גווני, שהרי מעמידן אליו לריח וחשיבי עשויין לריח. אך החזו"א כתב דלא חשיב עשוי לריח עד שייחדן ממש לריח.

עשוי לריח ולא נתכוין להריח

כתב הב"ח [ריש סי' ריז] דהיכא דעשוי לריח ולא נתכוין להריח מברך, וכן דייק הפמ"ג [ריז א"א סק"א] בדעת המג"א [רטז סק"ה]. אבל הט"ז [ריז סק"א] כתב שאף כשעשוי לריח אין מברך עליו עד שמתכוין להריח.

אתרוג של מצוה

אתרוג של מצוה שנטלו כדי לקיים מצות ד' מינים והריח בו פשוט שאינו מברך כלל, שהרי אינו עשוי לריח. ואם נטלו כדי לצאת בו ולהריח בו הביאו המרדכי והטור שלראבי"ה מברך עליו דחשיב עשוי לאכול ולהריח ולרבינו שמחה אין מברך עליו כיון דלאו לריחא עבידא וחשיב עשוי רק למצוה. והגר"א הסכים לדעת רבינו שמחה. והשו"ע [רטז סעיף יד] כתב שמספק נכון שלא להריח בו. ואם הריח בו כתב הב"ח שמברך, והמג"א [סקכ"ב] כתב שאינו מברך וכן פסק המ"ב.

ונחלקו הפוסקים אימתי לרבינו שמחה אינו מברך, הט"ז כתב דטעמו משום דהוקצה למצותו כל שבעה ולפי"ז כל ימי החג אין מברך עליו, והמג"א הביא בשם מהרש"ל דדווקא בשעת נטילתו אבל לפני"כ ואח"כ מברך אפילו בימי החג.

פת חם וריח תבשיל

כתב הכלבו [סי' כד] שהמריח בפת ונהנה בה מברך בורא מיני בשמים. ופירש בב"י סי' רצז בפת חמה שיש לה ריח. אבל הב"י שם כתב דדעת האבודרהם והארחות חיים שאין זה מין בשמים אלא מברך עליה שנתן ריח טוב בפת. ומ"מ נראה פשוט לשיטתם דיצא בדיעבד בברכת בורא מיני בשמים כמ"ש הב"י סי' רטז שיצא בברכה זו אף על פירות אף שאינן מין בשמים.

והב"י ידידיה כתב שאין מברכין עליה כלל דלא הוה משתמיט שום תנא או אמורא לכתוב שמברכין על פת. ועי' בערוה"ש שתמה אטו על כל ריח טוב של תבשיל

בירור הלכות ברכת הריח

מברכין. והרמ"א [רטז סעיף יד] הביא את שיטת האבודרהם ואת שיטת הב"י וכתב שלכך נכון שלא להריח בו. ואם הריח בו כתב המג"א שאינו מברך, וכה"ג אף הב"ח מודה שאינו מברך [דדווקא באתרוג ס"ל שמברך כיון שעשוי לריח עפ"י דברי המדרש ברמז ארבעת המינים, משא"כ פת].

והגר"א בבאורו תלה הפלוגתא בזה אם מברכין על פת חמה בפלוגתא אם מברכין על אתרוג של מצוה. ומוכח שסבר הגר"א שאין הנידון בפת מצד שהיא כתבשיל בעלמא כקושיית הערוה"ש אלא רק שאינה עשויה לריח. וכתב השעה"צ [רטז סקמ"ז] שלפ"ז אם נטלו כדי להריח צריך לברך, וכשיטתו בבה"ל שאם נוטל הבושם ביד מעמידו לריח, אך להחזו"א אף אם נוטלה להריח אינו מברך עד שיחד את הפת לריח.

ועכ"פ נראה פשוט דלכו"ע אין מברכין על ריח טוב של תבשיל, וכעין דברי הב"י יש לומר דלא הוה משתמיט שום פוסק לכתוב שמברכין על ריח תבשיל, וצ"ע.

עלה בידינו

בושם העשוי לריח ומתכוין להריח בו מברכין עליו. אינו עשוי לריח [או עשוי ליתן ריח בדבר אחר, וצ"ע בעשוי להריח בעצמו בשעה שמריחים דבר הצמוד לו] ואינו מתכוין להריח בו אין מברכין עליו. עשוי לריח ואינו מתכוין להריח בו, להב"ח והמג"א מברכין ולהט"ז אין מברכין. אינו עשוי לריח ומתכוין להריח, להריטב"א ולהמשנה ברורה בדעת הגר"א לרש"י ותוס' אין מברכין ולהרא"ש והי"א בריטב"א מברכין, הסכמת הגר"א כרש"י ותוס' שמברכין והסכמת השו"ע כהרא"ש שמברכין. עשוי לריח ולדבר אחר שאינו מחויב בו או שסתמו אף לריח, להרא"ש והטור ועוד מהראשונים בשם תוס' ולראבי"ה מברכין ולהחזו"א להגר"א בדעת רש"י ותוס' ובדעת עצמו אין מברכין. עשוי לריח ולדבר אחר שמחויב בו כגון אתרוג של מצוה [באופנים שיתבארו להלן בדינו] או לדבר אחר שסתמו אינו לריח כגון פת, לראבי"ה והכלבו והאבודרהם והארחות חיים מברכין ולרבינו שמחה והגר"א בדעת רש"י ותוס' ובדעת עצמו אין מברכין. אינו עשוי לריח ונטלו בידו ע"מ להריח, להמ"ב מברכין ולהחזו"א אין מברכין.

ושמן אפרסמון העומד שלא לריח, לרש"י מברכין עליו בורא שמן ערב [ולתוס' ראה לאחמ"כ] וצ"ע אם יצא בדיעבד בברכת במ"ב ולכל הפוסקים אין מברכין עליו כלל ככל בושם. שאר שמנים העשויים שלא לריח, צ"ע בדעת התוס' ואפשר שמברכין עליהן בורא שמן ערב [ונראה לפי"ז שאינו יוצא בדיעבד בברכת בורא

בירור הלכות ברכת הריח

מיני בשמים] ואפשר שאף דעת רש"י כן וכנ"ל לכל הפוסקים אין מברכין עליהן כלל. פירות העשויין שלא לריח, לכל הפוסקים אין מברכין עליהן כלל וצ"ע בדעת רש"י אם מברכין עליהן שנתן ריח טוב בפירות.

אתרוג של מצוה שנטלו לצאת בו ואגב נטילתו הריח בו אינו מברך. נטלו ע"מ לצאת בו ולהריח בו, לראבי"ה מברכין ולרבינו שמחה אין מברכין וכן הסכים הגר"א, ונכון שלא להריח בו, ואם הריח בו להב"ח מברך ולהמג"א אינו מברך. אתרוג של מצוה כל שבעה שנטלו להריח בו, למהרש"ל והמג"א מברכין עליו ולהט"ז מחלוקת הראשונים כנ"ל ונכון שלא להריח בו.

פת חמה המריחה ריח טוב ומתכוין להריח בה, להכלבו מברכין בורא מיני בשמים ולהאבודרהם והארחות חיים מברכין שנתן ריח טוב בפת ולהב"י והגר"א אין מברכין כלל, ונכון שלא להריח בו, ואם הריח בו אינו מברך. וצ"ע בריח תבשיל.

ריח שאין לו עיקר

ריח שאין לו עיקר או שאין מברכין על עיקרו

מבואר בדף נג. שאין מברכין על ריח העשוי לגמר בו את הכלים. וכתב הרמב"ם [פ"ט ה"ח] דה"ה שאין מברכין על ריח הכלים המגומרים עצמם כיון שאין לריח עיקר. והטעם כתב הב"י [סי' ריז] משום שריח אינו צורך הגוף כ"כ ולכן אם אין לו עיקר אין צריך לברך עליו ואף שנהנה, וכפה"נ כוונתו שאין זו הרחה חשובה אם אין לריח עיקר. ובפשטות כוונת הרמב"ם שכל ריח שאין לו עיקר אין מברכין עליו והטעם כמ"ש הב"י.

אך בכסף משנה כתב בפירוש דברי הרמב"ם דאין מברכין על ריח המוגמר העשוי לגמר את הכלים, "ומכל שכן שאין מברכין על ריח הבגדים עצמן", כל שכן דייקא, וכ"כ בבאור הגר"א [סי' ריז סעיף ג] ע"ד השו"ע שפסק כהרמב"ם שאין מברכין על ריח הכלים המגומרים, "למד מדין המוגמר כמ"ש לפי שלא כו' אלא כדי כו'", כלומר שלפי שהמוגמר לא נעשה להריח אלא לגמר בו את הכלים לכן אין מברכין על ריח הכלים עצמן. ולפי"ז לכאורה אין כוונת הרמב"ם שאין מברכין על ריח שאין לו עיקר כלל אלא שאין מברכין על ריח שאין מברכין על עיקרו שממנו בא [וכן פי' את דברי הגר"א בדמשק אליעזר]. והסברא בזה כפה"נ כיון שכה"ג שעל

בירור הלכות ברכת הריח

העיקר עצמו אין מברכין, כגון בגימור הכלים שאינו עשוי לריח, א"כ הריח עצמו הוא ריח שאינו עשוי לריח, ואף שהריח עבר מהמוגמר אל הכלים עדיין הוא אותו ריח, ואין מברכין עליו. ולפי"ז באופן שעל הבושם עצמו מברכין יש לברך אף על ריחו אם דבק בדבר אחר אף אם אין העיקר לפנינו. אך בדעת הכס"מ לא יתכן לפרש כך, כי לעיל מיניה [ה"ג] כתב שלהרמב"ם בכבשו השומשומין עם הבשמים ואח"כ עשו מהשומשומין שמן אין מברכין כלל דהוי ריח שאין לו עיקר, ולפמ"ש"נ כאן היה מן הדין לברך כיון שעל העיקר עצמו מברכין. וגם בב"י בסי' רטז בדין כשרתא כתב דמ"ש הטור שלכו"ע אין מברכין על ריח שאין לו עיקר דהוא דעת הרמב"ם. וגם מ"ש בב"י בטעמיה דהרמב"ם דאין הריח צורך הגוף כל כך הוא טעם שלא לברך אף כאשר על העיקר עצמו מברכין.

ולכן מוכרחים אנו לומר דבאמת להכס"מ דעת הרמב"ם שאין מברכין כלל על ריח שאין לו עיקר, אלא דאפילו היו מברכין מ"מ היה זה רק כאשר על העיקר עצמו מברכין, ולכן כשבאר דברי הרמב"ם נחת עלה מדין כ"ש דגם מצד זה אין לברך על ריח כלים המגומרים.

וא"כ אפשר דאף להגר"א אין להוציא לשון הרמב"ם והשו"ע מידי פשוטן דאין מברכין כלל על ריח שאין לו עיקר אלא דבריה כלים המגומרים א"צ לזה כי אף על עיקרן אין מברכין, אך לשונו "למד מדין המוגמר" משמע קצת דכל מקור הדין הוא מדין המוגמר, וצ"ע.

והב"ח בסי' רטז כתב בדעת הרמב"ם דבכשרתא שהוציאו הבשמים מהשמן מברכין עליו כיון שנקלט עיקר ריח הבשמים בשמן משא"כ בריח כלים המגומרים שלא נכנס עיקר המוגמר לתוך הכלים, ונמצא שלדעתו בדעת הרמב"ם אין כלל גמור שאין מברכין על ריח שאין לו עיקר אלא שאין מברכין על ריח שלא נכנס בו ממשות ריח העיקר.

והטור [סי' ריז] פליג על הרמב"ם וכתב דבהנאה תליא מילתא ומברכין אף על ריח שאין לו עיקר [ומוכח דס"ל שהברכה אינה על העיקר אלא על הריח עצמו כמ"ש"נ בבאור מהות הברכה ועי' במש"נ בזה בראש הקונטרס במהות הברכה]. ומאידך בסי' רטז גבי כשרתא שהוציאו הבשמים מהשמן הביא הטור י"א שאין מברכין כלל כיון דהוי ריח שאין לו עיקר [ועי' למעלה בדין שמן מריח או מבושם בשיטות הפוסקים בהוציאו הבשמים מהשמן]. ולהגר"א הרי אפשר דשם אף הרמב"ם מודה שמברכין כמ"ש"נ דצ"ע בזה, ואילו הטור הביא שם את ה"א שהוא דעת הרא"ה שאין מברכין

בירור הלכות ברכת הריח

ולא תמה על זה דבהנאה תליא מילתא, ועי' בנושאי כלי הטור שכולם עמדו על קושיא זו. ועי' בפרישה דבכשרתא אם לא יברך כשהוציאו הבשמים מהשמן יברך מיהא כשלא הוציאו משא"כ בכלים המגומרים אם לא יברך על ריחן לא יברך עליהן כלל אף שנעשה להדיא לריח וע"כ להטור מברכין עליהן.

וכמש"נ [וכמו שהבאנו למעלה בדין המוגמר] דעת הרא"ה והריטב"א שאין מברכין כלל על ריח שאין לו עיקר, ולכן כתבו בדף מג. שאין מברכין על המוגמר אחר שעלתה תמרתו וכלה עיקרו.

אבל רוב הראשונים בדף מג. פירשו דמברכין על המוגמר אף אחר שכלה עיקרו. וכן פסק בבה"ל [סי' רטז סעיף יב ד"ה משיעלה קיטור עשנו].

אך הדרכי משה [בריש סי' ריז] כתב ליישב סתירת דברי הטור בין ריח כלים מוגמרים לכשרתא משום דבמוגמר הבשמים נשרפו והפכו לריח והרי הם עצמם העיקר ונמצא שלפנינו העיקר, ואף הדרכ"מ ידיה הסכים לסברא זו, וכעין זה כתב הלבוש [בסי' רטז סעיף יג].

ועי' בבה"ל [ריז סעיף ג ד"ה אלא ריח בלא עיקר] שכתב שבמוגמר מברכין אף אם כלה עיקרו ודלא כהרא"ה כיון שהגחלים קיימות וחשיב ריח שיש לו עיקר.

ריח שעיקרו מוסתר

שנינו [מג.]. אמר רב אדא בר אהבה האי כשרתא מברכין עלויה בורא עצי בשמים אבל משחא כבישא לא, ופירש"י כשרתא – קושט, משחא כבישא – שמן שבו טמון הקושט והשמן מריח מן הבושם שבתוכו, לא – הואיל ואין נראה לעינינו אלא השמן. הרי שלרש"י דעת רב אדא בר אהבה שאין מברכין בע"ב על ריח בשמים המוסתרים בשמן. ועי' במה שנתבאר למעלה בדין ריח מריח או מבושם בדעת רש"י דאפשר שאף רב כהנא ונהרדעי דפליגי שם בגמ' על ראב"א אפשר שמודים בעיקר היסוד שאין מברכין בע"ב על ריח שעיקרו מוסתר. ויל"ע אם אין מברכין כלל, דאין מברכין על ריח שעיקרו מוסתר, או שמברכין בורא מיני בשמים ורק א"א לברך בורא עצי בשמים כשאין העצים נראים.

וכן יל"ע בדעת שאר הראשונים והפוסקים שפירשו את סוגיית הגמ' דשם דלא כרש"י [כמו שנתבאר בארוכה לעיל בדין ריח מריח או מבושם] אם מברכין על ריח שיש לו עיקר אלא שעיקרו מוסתר ואינו נראה לעינינו.

בירור הלכות ברכת הריח

ואם לדעת הגר"א מברכין על ריח שאין לו עיקר אם על העיקר שנוצר ממנו ברכו פשוט לפי"ז שמברכין על ריח שעיקרו מוסתר שהרי מברכין על עיקרו והרי הריח הזה הוא ריח שמברכין עליו. אך להב"י בדעת הרמב"ם וכן להרא"ה שאין מברכין כלל על ריח שאין לו עיקר כתב בבב"ל [ריז סעיף ג ד"ה אלא ריח בלא עיקר] שאין מברכין. והסברא בזה שגם זו אינה הרחה חשובה כאשר אינו רואה את העיקר לפניו וכמ"ש הב"י שכיון שאינו צורך הגוף כ"כ אין צריך לברך על הרחה שאינה חשובה [וזה גם תהיה סברת רב אדא בר אהבה לפירש"י אם נבאר בדעתו שאין מברכין כלל על משחא כבישא].

ועי' בב"ח [סי' ריז] בשם המהרש"ל ובט"ז [ריז סק"ב] שכתבו שבכשרתא לפירוש הראשונים שהוא שמן שהבושם בתוכו [ודלא כרש"י] מברכין על הבושם שבתוכו ולא על השמן, ונראה פשוט דהוא אף כשהבושם מוסתר בתוך השמן ואינו נראה. ונראה דאין זו סתירה, דכה"ג חשיב השמן והבושם תערובת אחת וסגי במה שהשמן לפנינו כדי לברך על הבושם שבתוכו, משא"כ באופן שאין העיקר נראה לעינינו כלל.

עלה בידינו

ריח הנוצר מעיקר שאין מברכין עליו, להטור מברכין עליו ולהרמב"ם והרא"ה אין מברכין עליו וכן פסק השו"ע. ריח הנוצר מעיקר שמברכין עליו וכעת אין העיקר אלא הריח לבדו, להרא"ה ופשטות דעת הרמב"ם וכהב"י אין מברכין עליו ואולי להגר"א מברכין עליו ופסק השו"ע [סי' ריז סעיף ו] שנכון שלא להריח בו, ולהב"ח בדעת הרמב"ם אם נכנס ממשות ריח העיקר בדבר המריח כגון שהיה העיקר שרוי בו מברכין עליו ואם לאו אין מברכין עליו. ריח שיש לו עיקר שמברכין עליו אך עיקרו מוסתר, אפשר דלהגר"א מברכין עליו ולפשטות דעת הרמב"ם וכהב"י ולהרא"ה אין מברכין עליו וצ"ע בדעת רש"י בשיטת רב אדא בר אהבה ובשיטת רב כהנא ונהרדעי. מוגמר שהבשמים נשרפו ונעשו ריח, להרא"ה אין מברכין עליו ולרוב הראשונים ולהדרכ"מ ידידה ובדעת הטור ולהלבוש מברכין עליו וכן הלכה.

ריח אסור

שנינו במשנה בריש פרק אלו דברים [נא:] אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של מתים ולא על הנר ולא על הבשמים של עכו"ם ולא על הנר ולא על הבשמים

בירור הלכות ברכת הריח

של עובדי ע"ז. ובע"ב העמידה הגמ' במסיבת עובדי כוכבים שסתם מסיבתן לע"ז, וסיפא דמתני' קמפרש טעמא דשל נכרים אסור משום של ע"ז.

ובדף נג. שנינו ת"ר היה מהלך חוץ לכרך והריח ריח אם רוב נכרים אינו מברך ואם רוב ישראל מברך, רבי יוסי אומר אפילו רוב ישראל אינו מברך מפני שבנות ישראל מקטרות לכשפים, ומסקנת הגמ' שמיעוטן לכשפים ומיעוטן לגמר את הכלים ונמצא שרובא הוא דלאו לריחא עביד ואינו מברך. והטעם שאינו מברך על של נכרים אף דאוקימנא שדווקא במסיבת נכרים אסור, כתבו תר"י משום שסתם בשמים של נכרים עשויין להמכר למסיבתן.

ופשוט דבימינו שאין מצוי ע"ז מותר להריח בבשמים של נכרים ומברכים עליהם. וכדין בשמים של ע"ז כן דין כל ריח שאסור להריחו, כגון בשמים שעל הערוה שניתנים לגרות היצר לדבר עבירה שכתב הרמב"ם [פ"ט ה"ח] שאין מברכים עליהם.

ובבשמים שעל פנויה נחלקו האחרונים, המג"א [סק"ו] כתב להתיר כיון שהרשב"א [בתשובה ח"א סי' קסח] תמה על הרמב"ם, ולכן הבו דלא להוסיף עלה [ולפ"ר נראה ממה שהפוסקים פסקו כהרמב"ם דס"ל כוותיה לגמרי וא"כ לדעתם אף בפנויה אסור], ויש מהפוסקים שכתבו שאף בפנויה מותר, והא"ר [סק"ז] כתב שאף בפנויה, וטעמו דהיא אסורה לו בלא חופה וקידושין נמצא שגירוי היצר אליה הוא דבר עבירה ואסור להריח בו ואין מברכין עליו. ובפנויה נדה נראה פשוט דלכו"ע אסור להריח ואין מברכין עליו כמ"ש הפמ"ג משום דיש בה לאו דלא תקרבו.

וכתב הט"ז שביודעה ומכירה אסור אף אם אין הבשמים עליה כיון דיכול לבוא עי"ז לידי הרהור.

עלה בידינו, אין מברכין על כל ריח שאסור להריחו, כגון ריח בושם שעל אשה שאסור בה [ואם מכירה אף אם אין הבושם עליה] וריח של ע"ז וריח בושם של נכרים שסתם מסיבתן לע"ז, ובימינו שאין שכיח ע"ז מותר.

נתערב ריח שמברכין עליו בריח שאין מברכין עליו

כתב הרמב"ם [ה"ט] שאם נתערב ריח שאין מברכין עליו עם ריח שמברכין עליו הולכין אחר הרוב. וכ"פ השו"ע סעיף ח. וכתבו רבינו מנוח והגר"א בבאורו שמקורו

בירור הלכות ברכת הריח

מהברייתא דהיה מהלך חוץ לכרך שאם רוב נכרים אינו מברך ואם רוב ישראל מברך, ובאמת לפו"ר נראה שכוונת הברייתא דלפי הרוב תלינן את כל הריח, ולא משום ביטול הריח המועט ברוב, אך סברו רבינו מנוח והגר"א שכוונת הברייתא דתלינן שהריח בא ע"י כלל הריחות שבכרך ואם רוב יושבי הכרך ישראל ומיעוטים נכרים תלינן שרוב הריח מותר ומיעוטו אסור, ובכה"ג אזלינן בתר רובא וא"כ ה"ה בכל ריחות שנתערבו דאזלינן בתר רובא.

ובברייתא ההיא נחלקו ת"ק ורבי יוסי אם ברוב ישראל מברך, שלת"ק מברך ולר"י אינו מברך מפני שאף ברוב ישראל יש מיעוט ריח מבנות ישראל המקטורות לכשפים ומיעוט ריח הנעשה לגמר את הכלים ונמצא שרובא לאו לריחא עבד. ובבאור דעת ת"ק כתב בתוס' רבינו יהודה דבהני תרי מיעוטי ליכא רובא, וכנראה כוונתו שאין המיעוטים מצטרפים לרוב, וצ"ב מדוע.

והאחרונים הקשו דהא קיי"ל דע"ז אינו בטל ברוב, ואיך מתבטל ריח הע"ז ברוב ריח של היתר. ואולי הרמב"ם מודה בריח של ע"ז ממש שאין לו ביטול ואין מריחין בו ואין מברכין עליו כלל, ומה שכתב שהולכין אחר הרוב הוא רק בההיא דהיה מהלך חוץ לכרך שהוא רק ריח של נכרים שסתמן לע"ז ובכה"ג יש לו ביטול ברוב, וצ"ע.

היה מהלך חוץ לכרך שחציו נכרים וחציו ישראל וכן נתערבו ריחות חציין שמברכין עליהן וחציין שאין מברכין עליהן, פסק המ"ב [סי' ריו סקכ"ג] שמברכין.

עלה בידינו, נתערב ריח שמברכין עליו בריח שאין מברכין עליו הולכין אחר הרוב, ואפשר שאם המיעוט הוא ריח ע"ז אין מריחין בו ואין מברכין עליו. אם הרוב מורכב מכמה מיעוטים, לרבי יוסי הולכין אחר הרוב ולת"ק אין הולכין אחר הרוב.